

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra veřejného práva

Ochrana lidských práv v Evropské unii

Bakalářská práce

Protection of human rights in the European union

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

Mgr. Jiří VÍŠEK, Ph. D.

AUTOR PRÁCE

Martina ZAČALOVÁ

Praha

2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Prostějově, dne 11. 3. 2024

.....
Martina ZAČALOVÁ

Poděkování

Upřímně děkuji Mgr. Jiřímu Víškovi, Ph.D., vedoucímu bakalářské práce, za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této bakalářské práce.

ANOTACE

Práce poskytuje ucelený přehled vývoje a významu lidských práv v kontextu Evropské unie. Začíná definicemi základních pojmů a obecným tříděním jednotlivých práv. Pokračuje prameny, které jsou děleny na primární a sekundární a podrobně rozebrány. Podstatná část práce je věnována Listině základních práv Evropské unie a zmíněna je též problematika vnitrostátní úpravy lidských práv a její vzájemné propojení s evropským právem. Práce je ukončena oblastí týkající se mezinárodní organizace, kterou je Rada Evropy a několika slovy o současných výzvách na poli lidských práv v Evropské unii.

ANNOTATION

The thesis provides a comprehensive overview of the development and importance of human rights in the context of the European Union. It begins with the definitions of basic terms and the classification of individual rights, and continues with the sources, which are divided into primary and secondary and then analyzed in detail. A substantial part is devoted to the Charter of Fundamental Rights of the European Union, and the issue of national regulation of human rights and its mutual connection with European law is also mentioned. The work is concluded with an area concerning international organization, which is the Council of Europe, and current challenges in the field of human rights within the European Union.

KLÍČOVÁ SLOVA

Lidská práva, Evropská unie, základní práva, primární právo, sekundární právo, Listina základních práv Evropské unie, Soudní dvůr Evropské unie, pramen práva

KEYWORDS

Human rights, European Union, fundamental rights, primary law, secondary law, Charter of Fundamental Rights of the European Union, Court of Justice of the European Union, source of law

Obsah

Úvod.....	7
1 Vymezení základních pojmů v problematice lidských práv.....	9
1.1 Lidská práva	9
1.2 Základní práva.....	10
1.3 Občanská práva	12
1.4 Pojem lidská práva v evropském právu	12
2 Členění lidských práv dle generací	15
3 Prameny evropského práva	18
3.1 Obecně k prameni práva	18
3.2 Prameny práva Evropské unie.....	19
3.2.1 Primární právo	22
3.2.1.1 Zřizovací smlouvy Evropského společenství	24
3.2.1.2 Zakotvení ochrany lidských práv po Maastrichtskou smlouvu	25
3.2.1.3 Maastrichtská smlouva (Smlouva o EU).....	27
3.2.1.4 Amsterodamská smlouva	28
3.2.1.5 Niceská smlouva	31
3.2.1.6 Lisabonská smlouva	32
3.2.2 Sekundární právo.....	34
3.2.2.1 Nařízení	35
3.2.2.2 Směrnice	36
3.2.3 Akty sui generis	38
5 Listina základní práv Evropské unie	39
5.1 Historický vývoj Listiny základních práv Evropské unie	39
5.2 Struktura Listiny základních práv Evropské unie	41
5.2.1 Preambule.....	43
5.2.2 Hlava I – důstojnost.....	43
5.2.3 Hlava II – svobody.....	44
5.2.4 Hlava III – rovnost	45
5.2.5 Hlava IV – solidarita	46
5.2.6 Hlava V – občanská práva	48
5.2.7 Hlava VI – soudnictví	50
5.2.8 Hlava VII – obecná ustanovení	50
5.3 Právní závaznost Listiny základních práv Evropské unie	52

6	Ochrana lidských práv v rámci vnitrostátní úpravy	55
6.1	Samostatnost práva Evropské unie	56
6.2	Česká republika a její vztah k právu Evropské unie	59
7	Lidská práva jako pojítka Rady Evropy a Evropské unie.....	62
8	Současné lidskoprávní výzvy na poli Evropské unie	64
	Závěr.....	67
	Seznam použité literatury.....	69
	Seznam použitých předpisů	72
	Seznam použité judikatury	74
	Seznam ostatních zdrojů.....	75
	Seznam použitých zkratk	76

Úvod

Lidská práva představují základní hodnoty, které jsou zásadní pro zajištění spravedlivé a svobodné společnosti, a jsou chráněna jak na úrovni mezinárodní, vnitrostátní, tak i evropské. Cílem lidskoprávně laděných právních norem je zajistit komplexní a efektivní ochranu pro ty nejcennější statky, které jsou inherentní každému z nás. Obsah lidských práv není nezměnitelný, neboť díky neustálému technologickému a lidskému vývoji dochází k posunu myšlení o spravedlnosti či rovnosti, což se odráží v samotném přístupu k lidským právům, k jejich postupnému doplňování o další práva a zásady a rozšiřování jejich výkladu.

Již v roce 1215 byla vyhlášena deklaráce známá jako Magna Charta Libertatum, která omezovala moc panovníka a uznávala jistá práva a svobody občanům. Na půdě severoamerického kontinentu v roce 1776 formulovala základní principy individuálních svobod a lidských práv Deklarace nezávislosti Spojených států amerických. V rámci Evropy myšlenku lidských práv a občanských svobod vnesla do popředí Velká francouzská revoluce, což se odrazilo v Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789. Zde rezonovala především témata jako svoboda slova, náboženská svoboda či právo na spravedlivý soudní proces. Významným mezníkem pro lidská práva se stalo přijetí Všeobecné deklarace lidských práv OSN z roku 1948, jež stanovila celosvětově platné lidskoprávní normy a stala se tak základem pro mezinárodní scénu. Evropský systém ochrany lidských práv se rozvinul zejména po druhé světové válce, kdy se evropské země začaly snažit o stabilitu míru a dodržování lidských práv, a první systém ochrany vznikl v roce 1949 v rámci organizace Rady Evropy, která se stala významnou autoritou v oblasti ochrany lidských práv obyvatel členských států. Druhý systém ochrany byl vytvořen v rámci Evropské unie o pár let později. Nicméně mezi původní cíle této organizace patřilo prohlubování ekonomické a hospodářské integrace, kdežto problematika lidských práv pozornost nijak výrazně nezaujala. To se však později změnilo, a dokonce v roce 2000 byl vyhlášen první ucelený katalog lidských práv nazvaný Listina základních práv Evropské unie.

Z uvedeného výkladu je evidentní, že každá společnost se mění a vyvíjí, a s ní se mění i potřeby a výzvy, kterým lidé čelí. Nové technologie, změny v politickém prostředí, ekonomický vývoj či kulturní změny vyvolávají nové otázky a situace, které vyžadují novou právní ochranu, proto je nutné aktivně reagovat na takové situace, a v rámci toho sledovat obsah lidských práv a doplňovat je v souladu s aktuálními potřebami a hodnotami lidské společnosti novodobého světa.

Cílem této bakalářské práce je uvést ucelený pohled na problematiku lidských práv v Evropské unii a poskytnout čtenáři důkladnější porozumění této oblasti.

Za účelem vytvoření přehledné analýzy dané problematiky jsem práci rozdělila do několika stěžejních částí. První část se zabývá úvodním přehledem lidských práv, zejména jejich definicemi, tříděním a právní úpravou. Pozornost je věnována jednak obecnému vymezení každého jednotlivého tématu, a jednak vymezení problematiky v kontextu Evropské unie. Za stěžejní lidskoprávní plod evropských institucí považuji dokument Listina základních práv Evropské unie, a proto dané oblasti věnuji poměrně podrobnou charakteristiku. V práci není opomenuta ani souvislost lidskoprávního evropského práva s vnitrostátní úpravou členských států, která je základní pro fungování demokratického právního státu, a ani projev dané problematiky v činnosti soudů vnitrostátních i evropských. Jistá část je věnována porozumění koexistence Evropské unie a mezinárodní organizace Rady Evropy a jejich spolu fungování na mezinárodní scéně. Na závěr se zabývám současnými výzvami v problematice lidských práv na poli Evropské unie, kde hovořím o aktuálních kontroverzních problémech, kterým musí vnitrostátní i evropské soudy čelit.

Při zkoumání problematiky lidských práv v Evropské unii jsem využívala metody analýzy dokumentů, zejména historických a odborných. Čerpala jsem z monografií v českém a anglickém jazyce, zakládajících smluv, Listiny základních práv Evropské unie a z pramenů rozhodnutí Soudního dvora Evropského unie.

Domnívám se, že tato práce by mohla sloužit jako výchozí bod zejména pro studenty, kteří chtějí provádět další výzkum nebo se hlouběji zabývat konkrétními aspekty této problematiky.

1 Vymezení základních pojmů v problematice lidských práv

Jeden z hlavních základů společnosti a demokratického státu tvoří lidská práva. Jde o hodnoty univerzálně uznávané, které představují odkaz společný celému lidstvu. Nicméně Pikna ve své publikaci uvádí, že ačkoli jde o univerzální statky, tak „*univerzalitu lidských práv v pojetí koncepce západních demokracií nepřipouští jednoznačně všechny subjekty mezinárodního společenství.*“¹ Některé subjekty mezinárodního společenství mohou chápat lidská práva jako univerzální a nepodléhající národním odlišnostem či kulturním tradicím, avšak jiné mohou argumentovat, že koncepce lidských práv vychází z určitých ideologických či náboženských zdrojů a tradic, a nemusí být vhodné pro všechny společnosti.

Lidská práva jsou zakotvena v základních textech, které vytvářejí právní jádro většiny států. Jsou to ústavy, které stanovují základní rámec pro práva a svobody obyvatel, a dále též upravují vztahy mezi státem a občany. Platí, že lidská práva jsou zakotvena v několika různých právních dokumentech. Státy se tak snaží zdůraznit jejich závažnost a význam pro demokratický právní stát.

Považují za podstatné zdůraznit rozdíly v pojmech lidská práva, základní práva a práva občanská, neboť bývají často používána promiskue nejen běžnou společností, ale i odbornou literaturou. V následujících podkapitolách se budu věnovat seznámení se s těmito pojmy.

1.1 Lidská práva

„Pojem lidská práva akcentuje jejich vazbu na každého člověka, zdůrazňuje jejich přirozenoprávní základ. Každý člověk se s lidskými právy rodí, jsou imanentní součástí lidské osobnosti. Veřejná moc (stát) tato práva jedinci neuděluje, neposkytuje, tedy nekonstituuje je, pouze jejich existenci uznává, respektuje a zavazuje se je garantovat a naplňovat. Právě zdůraznění onoho předstátního, resp. přirozeného nároku (např. na život), který je odvozen nikoli od

¹ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva prizmatem Lisabonské smlouvy*. 2., dopl. vyd. Vysokoškolská učebnice. Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-813-0, str. 90.

*existence státu, nýbrž od lidské podstaty každého jedince, je vyjádřeno spojením „lidská práva“.*²

Definice Bartoně zdůrazňuje základní principy lidských práv a jejich povahu. Je zde vyzdvížena vazba lidských práv na každého z nás, jejich přirozenoprávní povaha, neodvozenost od státu a jejich garance.

Vazbou na každého člověka je míněno, že lidská práva jsou platná pro každého jednotlivce bez ohledu na pohlaví, rasu, národnost nebo např. náboženství. Je zde tedy podtrhnuta myšlenka nezávislosti lidských práv na jakémkoli politickém či sociálním postavení.

Výraz přirozená práva znamená, že taková práva jsou neoddělitelnou součástí lidské podstaty, a nikoli udělována státem. Stát vykonává roli jejich ochránce a má povinnost zajistit, že tato práva budou z jeho strany dodržována. V takovém případě jde o pozitivní závazek státu (status positivus). Neodmyslitelný je taktéž negativní závazek státu, který spočívá v povinnosti respektovat lidská práva a zdržet se zásahů do těchto práv (status negativus).

1.2 Základní práva

Pojem základní práva bývá vykládán v mnoha významech. V obecném, a to nejširším slova smyslu základní práva chápeme jako „*zpozitivizovaná*“ lidská práva, která jsou obsažena v normách nejvyšší právní síly. Výraz „*základní*“ nám má dát najevo, že jde o normy zakotvené v ústavě, tedy v základním zákoně. Pro takové chápání se často užívá termín „*ústavní práva*“, který nás navádí k zaměření se na formální stránku základních práv, a nikoli na obsahovou.³

Komentář k Listině základních práv a svobod Husseinieho a kolektivu vychází z čl. 1, věty druhé LZPS „*...Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezczitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*“⁴ Nahlíží na základní práva ve významu přirozenoprávním, což znamená, že jde o práva nezávislá na státní moci.

² BARTOŇ, Michal; KRATOCHVÍL, Jan; KOPA, Martin; TOMOSZEK, Maxim; JIRÁSEK, Jiří et al., 2016. *Základní práva*. Vyd. 2. dopl. Student (Leges). Praha: Leges. ISBN 978-80-7502-128-1, str. 27.

³ Tamtéž, str. 28.

⁴ Usnesení č. 2/1993 Sb. Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, čl. 1.

Jak jsem již výše naznačila, přirozenoprávní pohled na lidská práva uvádí, že jde o práva, která jsou vlastní každému jednotlivci na základě jeho existence jako lidské bytosti.⁵

Německý státovědec a právník, Georg Jellinek, vytvořil teorii, která dělí základní práva do pěti aspektů, které odráží vztah mezi jednotlivcem a státem. Georg Jellinek patří mezi představitele pozitivismu, který nám pomohl lépe porozumět různým druhům práv a jejich významu v kontextu státní moci.

Status negativus zahrnuje práva, která spočívají v ochraně jednotlivce před zásahy státní moci. Např. právo na ochranu osobnosti nebo svoboda projevu patří mezi práva, která slouží k ochraně osobní svobody, soukromí a důstojnosti a je zde nutnost zabránit neoprávněnému zásahu do těchto práv ze strany státu. **Status positivus** představuje práva, která vyžadují aktivní zásah státu pro jejich zajištění. Nepochybně sem patří např. právo na vzdělání nebo právo na sociální dávky. **Status activus** obsahuje práva, která umožňují občanům participaci na fungování státní moci, je to především volební právo.⁶ **Status subiectionis** zdůrazňuje povinnosti, které občané mají vůči státu. Jde o povinnosti, které vyplývají přímo z institutu občanství. Poslední **status relativus** upravuje principy, kterými se má stát řídit v přístupu k jednotlivcům. Zabývá se především vztahy mezi občany a státem z hlediska rovnosti a spravedlnosti.⁷

⁵ HUSSEINI, Faisal; BARTOŇ, Michal; KOKEŠ, Marian a KOPA, Martin. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-812-2., str. 3 – 4.

⁶ BARTOŇ, Michal; KRATOCHVÍL, Jan; KOPA, Martin; TOMOSZEK, Maxim; JIRÁSEK, Jiří et al., 2016. *Základní práva*. Vyd. 2. dopl. Student (Leges). Praha: Leges. ISBN 978-80-7502-128-1, str. 43.

⁷ FILIP, Jan, 2001. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2. dopl. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-2592-1, str. 102.

1.3 Občanská práva

Občanská práva jsou pojmem užším než práva lidská, neboť vyplývají ze statusu jednotlivce jako občana konkrétního státu. Jde o základní stavební kámen demokratické společnosti a právního státu, a představují podklad pro zachování svobodné a spravedlivé společnosti.⁸

Abych to shrnula, tak lidská práva a občanská práva jsou dvě odlišné kategorie práv, ale existují mezi nimi pojící prvky. Zatímco lidská práva jsou všeobecná a univerzální, občanská patří těm jednotlivcům, kteří jsou občané konkrétního státu. Právě občanství je předpokladem vzniku vazby mezi daným jednotlivcem a státem, z čehož se následně odvodí práva občanská. Je evidentní, že občanská práva jsou součástí širšího rámce lidských práv.

1.4 Pojem lidská práva v evropském právu

Na začátku musím upozornit na význam pojmu evropské právo, neboť je mnohoznačné a opět často bývá používáno promiskue.

Tichý a kol. nám dává velice pochopitelné vysvětlení všech významů. Uvádí *„Evropské právo jako označení souboru právních řádů, práva mezinárodních organizací, evropské právo jako „funkční“ vymezení odvětví práva a konečně se používá spojení evropské právo ve smyslu, v jakém je používáme – jako soubor právních pravidel Evropské unie a Evropských společenství“*⁹

Avšak v této podkapitole budu používat pojem evropské právo ve významu prvním, neboť bych chtěla objasnit výklad lidských práv jednak z pohledu Evropské unie (dále jen EU), i mezinárodního práva.

Komentář Kmece k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen EÚLP) hovoří o lidských právech jako o nejzákladnějších zájmech

⁸ BLAHOŽ, Josef; BALAŠ, Vladimír; KLÍMA, Karel; TOMOSZEK, Maxim; JIRÁSEK, Jiří et al., 2015. *Srovnávací ústavní právo*. 5., přeprac. a dopl. vyd. Student (Leges). Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-687-7, str. 186.

⁹ TICHÝ, Luboš, 2006. *Evropské právo*. 3. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck. ISBN 80-7117-9430-9, str. 26.

každého jednotlivce, které jsou hodny státní ochrany, neboť představují morální kvality neoddelitelné od lidské podstaty.¹⁰

Zatímco Listina základních práv a svobod (dále jen LZPS) v čl. 1 zdůrazňuje základní vlastnosti lidských práv, jako je nepromlčitelnost, nezcizitelnost, nezadatelnost a nezrušitelnost, a přiznává je výslovně každému člověku, EÚLP žádné takové vymezení neobsahuje, pouze odkazuje na konkrétní výčet práv, který je v dokumentu obsažen.

EÚLP ve svém textu neobsahuje ani definici lidských práv. Úvodem se odkazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv, ze které vychází. Na základě Deklarace zdůrazňuje univerzalizmus lidských práv a aktivní přístup k jejich respektu a ochraně. Dále se zde EÚLP soustředí na vlastní cíl, čímž je dosáhnout větší jednoty při rozvoji lidských práv a základních svobod. Vyzdvihuje se zde důležitost demokratického a právního státu, který zahrnuje základní svobody a lidská práva jakožto jeho záruky. EÚLP neopomíná ani odkaz na zásadu subsidiarity, kde stanoví Evropský soud pro lidská práva (dále jen ESLP) jako garanta ochrany lidských práv. ESLP tedy vykonává jurisdikci nad zásahy do lidských práv ze strany států, které jsou smluvní stranou EÚLP.¹¹

V průběhu vzniku a vývoje Evropských společenství byla ochrana lidských práv ponechána převážně na půdě Rady Evropy, která EÚLP vypracovala v roce 1950 s účinností v roce 1953.

Evropská společenství měla původně omezenou roli v oblasti lidských práv, neboť evropské právo (ve třetím slova smyslu podle definice Tichého) se primárně soustředilo na rozvoj jiných oblastí.

V současné době jsou všechny členské státy EU (bývalého Evropského společenství) také členy Rady Evropy. Považuji za důležité zdůraznit, že jde o dvě různé organizace s rozdílnými jurisdikcemi a pravomocemi, nicméně existuje mezi nimi spolupráce nejen v oblasti ochrany lidských práv.

¹⁰ KMEC, Jiří; KOSAR, David; KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3, str. 4 – 5.

¹¹ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

EU zažila dlouhý vývoj v oblasti lidských práv, který budu rozebírat níže, jehož vrcholem je Listina základních práv Evropské unie (dále jen LZPEU), která byla přijata v roce 2000, avšak právní závaznost nabyla až s Lisabonskou smlouvou v roce 2009.

Krátce podotknu, že preambule LZPEU sleduje podobné, a dokonce i stejné cíle jako EÚLP. Klade důraz na nejdůležitější hodnoty lidské podstaty jako jsou důstojnost, rovnost a svoboda. Dbá, aby byla zaručena náležitá ochrana práv jednotlivců a respekt k právnímu řádu, což je podstata demokratického a právního státu. Posiluje ochranu lidských práv s důrazem na společenský vývoj, sociální pokrok a vědeckotechnický rozvoj. Nezbytnou součástí je i odkaz na mezinárodní nástroje týkající se lidských práv, především na EÚLP, a v neposlední řadě Listina zdůrazňuje odpovědnost a limitaci při uplatňování těchto práv.¹²

Odvrátím-li pozornost od primárního práva, pojem základní práva použil poprvé Soudní dvůr Evropské unie (dále jen SD EU) ve věci Stauder z roku 1969. Zde poprvé uznal, že systém komunitárního práva obsahuje nástroj ochrany základních práv, a to sice v rámci nepsaných obecných principů. Tyto obecné principy se podle SD EU vykládají z hlediska ústavních tradic členských států EU. Odpovědnost za poskytnutí ochrany těmto právům ponechal sobě.¹³

¹² Listina základních práv Evropské unie, 2012/C 326/02, preambule.

¹³ Rozsudek SD EU ze dne 12. listopadu 1969, Erich Stauder proti Stadt Ulm – Sozialamt, č. 29/69, ECLI:EU:C:1969:57.

2 Členění lidských práv dle generací

Obsah lidských práv se měnil v průběhu historických období. Byl ovlivněn nejen politickým či společenským kontextem, ale i ekonomickým. V důsledku tohoto vývoje vznikl historický pohled na dělení lidských práv, který je třídí na tři generace. Třígenerační třídění nám pomáhá vymezit určitou typovou podobnost jednotlivých práv a také analyzovat historický vývoji lidských práv v mezinárodních či vnitrostátních právních dokumentech. Nicméně někteří autoři s daným členěním nesouhlasí.¹⁴

Bartoň uvádí, že *„odstupňování vývoje práv dle generací může plnit jistý pedagogický účel přehledné a nutně zjednodušené strukturace postupného uznávání a zakotvování určitých nároků jednotlivců vůči veřejné moci, zároveň však je nutno dodat, že nejde o nějaké uzavřené komplexní množiny práv, resp. přesně časově ohraničená období jejich etablování spíše ilustruje trendy uvažování o lidskoprávních nárocích v určitých historických etapách.“*¹⁵

Navážu-li na Bartoně, tak třídění lidských práv na tři generace z historických hledisek je nástrojem konceptuálním a zjednodušeným. Rozvoj lidských práv je komplexní a dynamický proces, který nemůže být striktně omezen nějakými daty. Považuji za důležité zdůraznit, že dané třídění lidských práv nijak nesouvisí s hierarchickým uspořádáním. Generace nelze chápat, že stojí proti sobě ve vztahu podřazenosti a nadřazenosti, nýbrž jde o vzájemně provázané jednotky.

I. generace lidských práv zahrnuje práva osobní, občanská a politická. Je jasné, že tato práva byla zdůrazňována v období buržoazních revolucí od 17. do 19. století a primárně se zaměřovala na ochranu individuálních svobod, práva na soukromí či svobody projevu. Stát zde nesl především negativní závazek ve smyslu zdržet se zásahů do těchto práv a nechat volný průběh vytvoření demokratického rámce.

II. generace zahrnuje práva hospodářská, sociální a kulturní. Vychází z nového liberalismu z období na konci 19. století a začátku 20. století. Zde se stát

¹⁴ SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Přeložil Jiří Malenovský. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 8021014857, str. 136.

¹⁵ BARTOŇ, Michal; KRATOCHVÍL, Jan; KOPA, Martin; TOMOSZEK, Maxim; JIRÁSEK, Jiří et al., 2016. *Základní práva*. Vyd. 2. dopl. Student (Leges). Praha: Leges. ISBN 978-80-7502-128-1, str. 45.

zaměřuje na své pozitivní závazky, které naplňuje tím, že aktivně přispívá k vytváření sociálních programů a sociálního zabezpečení. Patří sem např. právo na vzdělání, právo na důstojné pracovní podmínky či právo na sociální pomoc od státu.

III. generaci lidských práv označujeme jako tzv. moderní práva nebo práva solidarity. Vytvořila se zejména od 70. let 20. století a zahrnují práva, která mohou být chápána jako kolektivní, avšak tohle označení je považováno některými autory za sporné. Tato generace se snaží reflektovat změny v globálním kontextu a souvisí s otázkami, které vznikly pro druhé světové válce. Lze sem podřadit např. právo na příznivé životní prostředí či právo ochrany menšin.¹⁶

Jak jsem již zmínila výše, třígenerační klasifikace nám pomáhá lépe porozumět rozsahu a obsahu jednotlivých lidských práv, reakci na historický vývoj a sociálním změnám v průběhu několika staletí. Avšak současná doktrína dělí lidská práva do čtyř generací, které lépe vystihují aktuální obsah jednotlivých práv.¹⁷

I. generace obsahuje práva směřující k ochraně lidského života a důstojnosti, jako jsou právo na život, zákaz mučení či zákaz otroctví a procesní záruky ochrany lidských práv, mezi které patří právo na obhajobu či presumpce nevin.

II. generaci tvoří práva politická, kam řadíme právo volební, svobodu projevu, myšlení, svědomí a náboženského vyznání nebo svobodu shromažďování.

III. generace zahrnuje práva hospodářská, sociální a kulturní. Jde zejména o právo na práci, právo na ochranu zdraví či právo na sociální a lékařskou pomoc.

Ke třem generacím se přidala **IV. generace**, která pojímá tzv. práva nově se utvářející. Nezahrnuje pouze práva kolektivní, ale soustřeďuje se i čistě na jednotlivce. Jednak sem řadíme právo na příznivé životní prostředí nebo právo na mír, jednak i právo na bydlení či právo lišit se.¹⁸

¹⁶ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-710-2, str. 19.

¹⁷ Tamtéž, str. 20.

¹⁸ BLAHOŽ, Josef; BALAŠ, Vladimír; KLÍMA, Karel; TOMOSZEK, Maxim; JIRÁSEK, Jiří et al., 2015. *Srovnávací ústavní právo*. 5., přeprac. a dopl. vyd. Student (Leges). Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-687-7, str. 169.

System lidských práv v rámci EU je výsledkem reakce na její potřeby a hodnoty a snaží se reflektovat vývoj lidských práv během různých historických období. EU se zavázala lidská práva všech generací dodržovat a chránit, což nám zakládá právní rámec demokratického právního společenství v rámci EU.

Od založení Evropského hospodářského společenství (dále jen EHS) v roce 1957 se EU rozvíjela jako politický projekt, který postupně začal klást důraz na ochranu lidských práv, právní stát a demokracii. Tento vývoj se projevil v různých dokumentech a institucionálních strukturách EU, o kterých je pojednáno v následujících kapitolách.

3 Prameny evropského práva

3.1 Obecně k pramenu práva

Prameny práva se obecně rozumí zdroje, které určují, jaká pravidla jsou právně závazná a vynutitelná. Prameny se mohou lišit v závislosti na právním systému každé jednotlivé země, ale společně budou mít, že každý pramen v sobě nese určitou vážnost a závaznost. Prameny práva vždy v sobě odrážely historický kontext různých právních systémů, a měnily se na základě společenského a politického vývoje.

Na základě dlouhodobého uplatňování zvyků a obyčejových praktik bylo založeno zvykové právo, které vznikalo jako první z pramenů práva. Jednou z definičních jednotek daného pramene byla tradice, jež v sobě zahrnovala pravidla, která se postupem času stala závazná pro určitou oblast. Náboženství ovšem taktéž hrálo v mnoha komunitách stěžejní roli, a stalo se zdrojem pro právní myšlení. S rozvojem písma a myšlenkou státu začalo být nepsané právo nahrazováno právem psaným a začaly vznikat normativní právní akty.

Považují za důležité také zmínit roli soudních precedentů, které hrály roli v anglosaském právním řádu. Zde se pozornost poutala k soudním rozhodnutím, která stanovovala závazná pravidla pro obdobné budoucí případy.

Dnes vývoj pramenů práva ovlivňují jevy jako nezastavitelná globalizace, rychlý vývoj technologie či změny společenských hodnot, což může vést k harmonizaci právních řádů v rámci mezinárodního práva, nebo i ke změně postojů k aktuálním otázkám týkajících se kontroverzních oblastí, kam můžeme zajisté zařadit i lidská práva.

Gerloch pohlíží na pramen práva jako na pojem, který v sobě nese více významů. Prameny práva definuje v rámci dvou pohledů. V materiálním slova smyslu míní zdroje obsahu práva, přičemž odkazuje na společenskohistorický kontext, kde právo vzniká a rozvíjí se. Řadí sem zvyklosti, ekonomickou, kulturní a technologickou úroveň daného státu. Ve formálním smyslu označuje takové

prameny práva, které mají formálně uznávanou autoritu, a jsou zakotveny jako závazné právní normy.¹⁹

3.2 Prameny práva Evropské unie

Právní systém evropského práva má specifický charakter, neboť nepatří ani do vnitrostátního, ani do mezinárodního právního kontextu. Jde o soubor právních norem, které realizují fungování společného trhu a vymezují systém institucí v rámci EU.²⁰

Charakteristika evropského práva v sobě zahrnuje čtyři pojmy. Pojem **evropské právo** na jedné straně upravuje vztahy mezi institucemi a členskými státy navzájem, čímž se blíží k mezinárodnímu právu, a na straně druhé velice intenzivně prozařuje do práva vnitrostátního. Pojem **komunitární právo** bylo odvozeno od práva všech tří Společenství, a využíval se v rámci existence pilířové struktury. V rámci Maastrichtské smlouvy vznikl pojem **unijní právo**, což vyjadřovalo schopnost ovlivňovat chápání vnitrostátního pohledu pomocí eurokonformního výkladu, a navíc se jednotlivec začal považovat za subjekt tohoto práva. Dnes se používá nejširší pojem **acquis communautaire**, který obsahuje veškeré výdobytky supranacionality, všechna pravidla v jakýchkoli formách, i akty budoucí a ty, které již nejsou součástí platného evropského práva.²¹

Evropské právo představuje autonomní systém, kde je vytvořen nový právní řád, který posiluje proces evropské integrace. Jde o právní prostor, jehož subjekty jsou nejen členské státy, ale i jednotlivci. Tahle slova představují výrok, který byl vytvořen na půdě SD EU.²²

Rozhodnutí **Van Gend en Loos** se stalo zlomovým nejen z pohledu přímé vazby evropského práva na jednotlivce, ale především díky vysvětlení klíčové

¹⁹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 8. aktualizované vydání. Právnícké učebnice. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-838-9, str. 74.

²⁰ TÝČ, Vladimír. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 5. aktualiz. vyd. Praha: Linde, Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví, 2006. ISBN 8072016318, str. 75

²¹ STEHLÍK, Václav; HAMULÁK, Ondrej a PETR, Michal. *Právo Evropské unie: ústavní základy a vnitřní trh*. Student. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-277-6, str. 75.

²² Rozsudek SD EU ze dne 5. února 1963, N. V. Algemene Transport-en Expeditie Onderneming Van Gend en Loos v. Netherlands Fiscal Administration, č. 26/62, ECLI:EU:C:1963:1.

povahy evropského práva, kterou je supranacionalita, tedy nadstátnost. Jde o koncept, kde existuje nadřazený právní řád, jenž má přednost a přímý vliv nad právními systémy jednotlivých členských států. Avšak velmi diskutovaným problémem tohoto případu také bylo, zda jednotlivci mohou v rámci vnitrostátního práva a národní soudní konstrukce uplatnit svá práva založená na právu evropském, i když vnitrostátní právní úprava neobsahuje žádné konkrétní ustanovení k ochraně takovýchto práv. Van Gend en Loos byla nizozemská společnost, která tvrdila, že předpisy ohledně nizozemského cla na dovoz benzínu byly v rozporu s ustanoveními Evropského společenství (nyní EU). SD EU rozhodl, že Zřizovací smlouvy tvoří nový právní řád, který je nezávislý od národních právních řádů, což souvisí s aspektem přímého účinku evropského práva. Původně bylo tedy chápání nadstátnosti vztahováno k členským státům, avšak rozhodnutí Van Gend en Loos stanovilo předpoklady pro jednotlivce k možnosti dovolávat se svých práv před vnitrostátními soudy, která pro ně bezprostředně vyplývají z právních norem Evropské unie, jež mají přímý účinek.²³

Za prameny unijního práva jsou považovány zejména:²⁴

- Primární právo EU
- Sekundární právo EU
- Mezinárodní smlouvy uzavřené EU
- Dohody mezi členskými státy
- Obecné zásady právní
- Judikatura Soudního dvora EU

²³ Rozsudek SD EU ze dne 5. února 1963, N. V. Algemene Transport-en Expeditie Onderneming Van Gend en Loos v. Netherlands Fiscal Administration, č. 26/62, ECLI:EU:C:1963:1.

²⁴ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva prizmatem Lisabonské smlouvy*. 2., dopl. vyd. Vysokoškolská učebnice. Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-813-0, str. 66.

Pikna ve své publikaci uvádí, že systém úpravy ochrany lidských práv v rámci EU dnes zahrnuje:

- Primární právo
- Sekundární právo
- Obecné zásady právní
- Zvláštní akty
 - Listina základních práv EU
 - Komunitární charta základních práv z roku 1989
 - Evropská sociální charta
 - Revidovaná Evropská sociální charta
 - Některé zásadní dokumenty politického charakteru přijímané Evropskou Radou, Radou, popř. Komisí

Na závěr uvádí, že *„systém ochrany základních práv v rámci Evropské unie se utvářel postupně prostřednictvím judikatury Evropského soudního dvora, ovšem nicméně při absenci dostatečného právního titulu v primárním evropském právu Společenství s tím, že se tímto způsobem snažil Soudní dvůr za využití obecných právních zásad Společenství vyplňovat právní mezeru v písemných pramenech evropského práva.“*²⁵

Z daného faktu vyčteme, že judikaturní činnost SD EU sehrála klíčovou roli v rozvoji systému ochrany lidských práv v rámci EU, a to zejména v době, kdy nebyly v primárním právu stanoveny konkrétní ustanovení o dané problematice. Tato judikatura se stala součástí evropského právního prostoru, a má dnes zásadní vliv na práva a svobody občanů Evropské unie.

V dalších podkapitolách rozeberu rozsah ochrany, kterou lidským právům věnovaly jednotlivé prameny a zaměřím se především na právo primární.

²⁵ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva prizmatem Lisabonské smlouvy*. 2., dopl. vyd. Vysokoškolská učebnice. Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-813-0, str. 95 - 96.

3.2.1 Primární právo

Do primárního práva řadíme následující dokumenty:

- Smlouva o založení ESUO (Pařížská smlouva)
- Smlouva o založení EHS (Římská smlouva)
- Smlouva o založení EUROATOM (Římská smlouva)
- Jednotný evropský akt
- Smlouva o EU (Maastrichtská smlouva)
- Amsterodamská smlouva
- Niceská smlouva
- Veškeré přílohy zakládacích smluv
- Smlouvy o přistoupení nových členů
- Obecné zásady právní

Jde o akty nejvyšší právní síly v systému *acquis communautaire*. Vymezuji institucionální struktury a jejich kompetence, základní zásady a pravidla pro samotnou činnost EU. Primární právo má zvláštní postavení v rámci právního systému EU a bývá často považováno za „ústavní základ EU“.²⁶ Sekundární právo je tvořeno v rámci práva primárního, a proto musí být s ním v souladu.

SD EU prohlásil, že Zakládající smlouvy, tedy smlouvy, jež vytvářely Společenství, nejsou pouhé mezinárodní smlouvy, ale mají význam širší, neboť se v nich projevuje prvek nadstátnosti, který vytváří „novou kvalitu práva“.²⁷

To zmiňuje ve své publikaci i Tichý, který říká, že primární právo se vyznačuje prvky práva mezinárodního veřejného a evropského.²⁸ Zatímco se mezinárodní právo zaměřuje na vztahy mezi suverénními státy, právo evropské se vyznačuje nadnárodní povahou, kde Společenství má své vlastní instituce i právní systém, který má zásadně přednost před národním právem členských států.

²⁶ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-710-2, str. 47.

²⁷ Rozsudek SD EU ze dne 15. července 1964, Flaminio Costa proti E.N.E.L., č. 6/64, ECLI:EU:C:1964:66.

²⁸ TICHÝ, Luboš, 2006. *Evropské právo*. 3. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck. ISBN 80-717-9430-9, str. 233.

Při počátcích evropské integrace v 50. letech 20. století bylo stěžejním cílem vytvoření hospodářské spolupráce mezi zakládajícími členy Společenství. Ochrana lidských práv nebyla v těchto raných etapách předním zájmem. Smlouvy o ESUO, EHS a EUROATOM se soustředily především na hospodářskou a obchodní spolupráci mezi členskými státy a na vytvoření rámce pro společný trh. Ochrana lidských práv byla chápána jako tradiční prostor působení vnitrostátního práva, Společenství nemělo dostatek pravomocí v této oblasti a specializované orgány existovaly na půdě Rady Evropy. Nicméně s postupem času se oblast ochrany lidských práv stala součástí evropského právního rámce.

Jak jsem již zmínila, v období vzniku Společenství byla ochrana lidských práv zajišťována na úrovni Rady Evropy. Rada Evropy je mezinárodní organizace založená v roce 1949 na základě tzv. Londýnské smlouvy. Londýnská smlouva, nazývána jako Statut Rady Evropy v čl. 1 zakotvuje cíl společenství.

„Cílem Rady Evropy je dosažení větší jednoty mezi jejími členy za účelem ochrany uskutečňování ideálů a zásad, které jsou jejich společným dědictvím, a usnadňování jejich hospodářského a společenského rozvoje.“²⁹

Čl. 3 říká: *„Každý člen Rady Evropy uznává zásadu právního státu a zaručuje všem osobám pod jeho jurisdikcí dodržování lidských práv a základních svobod. Je povinen upřímně a efektivně spolupracovat při naplňování cíle Rady Evropy definovaného v kapitole I.“³⁰*

Rada Evropy a Evropská unie jsou dvě různé organizace s odlišnými cíli a strukturami, nicméně jejich vztah je založen na spolupráci a vzájemném respektu. O vztahu Rady Evropy a Evropské unie bude pojednáno později.

²⁹ Sdělení č. 123/1995 Sb. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přístupu České republiky ke Statutu Rady Evropy, čl. 1, písm a).

³⁰ Tamtéž, čl. 3.

3.2.1.1 Zřizovací smlouvy Evropského společenství

Ačkoli nebylo cílem Zřizovacích smluv se zaměřit na oblast lidských práv, několik málo lidskoprávně laděných ustanovení Římská smlouva obsahuje.

Čl. 6 Smlouvy o EHS zakazuje diskriminaci z důvodu státní příslušnosti. „*V rámci předmětu úpravy této smlouvy a bez újmy jejím zvláštním ustanovením je zakázána jakákoliv diskriminace z důvodu státní příslušnosti. (...)*“³¹

V těch oblastech, které spadají pod pravomoci EHS, musí být zaručena rovnoprávnost státních příslušníků členských států.

ČL. 119 Smlouvy o EHS říká: „*Každý členský stát zajistí, aby byla uskutečňována zásada rovné odměny pro muže a ženy za stejnou práci nebo práci stejné hodnoty (...)*.“³²

Dané ustanovení se týkalo rovnosti mužů a žen, konkrétně rovnosti odměňování za odvedenou práci a odstraňování diskriminace v této oblasti. Nicméně, tento článek byl do Smlouvy vložen z pohnutky Francie, která měla podobný požadavek ve své vnitrostátní úpravě. Francie chtěla zajistit, aby se tato praxe rozšířila i do ostatních členských států EHS.³³ Diskriminace na základě pohlaví byla v té době na evropském kontinentě vážným problémem a členské státy se s ním vypořádávaly rozdílně. Vzhledem k tomu, že jedním z hlavních cílů Společenství byla hospodářská harmonizace, tak zahrnutí výše zmíněného ustanovení mohlo být také motivováno snahou o vyrovnání konkurenčního prostředí mezi podniky v různých zemích s cílem zabránit neúměrnému zvýhodňování postavení podniků, které by diskriminaci v odměňování neodstranily.

Nicméně zakotvení těchto ustanovení hrálo důležitou roli v posílení rovnosti a ochrany lidských práv v rámci Společenství.

Aktivita SD EU zajistila první systém ochrany lidských práv, a to ve věci **Stauder**, kde byla zahrnuta lidská práva pod nepsané obecné principy. Dané rozhodnutí znamenalo počátek ochrany lidských práv, kde SD EU výslovně uvedl,

³¹ Bývalý čl. 6 Smlouvy o EHS, dnes čl. 12 Smlouvy o EU.

³² Bývalý čl. 119 Smlouvy o EHS, dnes čl. 141 Smlouvy o EU.

³³ DUFÉK, Pavel a SMEKAL, Hubert. *Lidská práva v mezinárodní politice*. Lidská práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-720-1, str. 220.

že při naplňování konceptu lidských práv jako součásti obecných zásad právních je nezbytné se inspirovat ústavními tradicemi členských států.³⁴

Vážnost lidských práv byla tedy vnesena do obecných zásad právních, kde požívala ochrany pod záštitou SD EU.

Generální advokát Dutheillet De Lamothe danou myšlenku jasně formuloval v judikátu ***Internationale Handelsgesellschaft***.

„(The fundamental principles of national legal system) contributes to forming that philosophical, political and legal substratum common to th Member States from which through the case-law an unwritten Community law emerges, one of the essential aims of which is precisely to ensure the respect for the fundamental rights of individual.“³⁵

Judikát řešil otázku poměru mezi národním právem členského státu a právem EU a principu evropského práva známého jako přímá aplikovatelnost. Dané rozhodnutí zdůraznilo, že některá ustanovení Smlouvy mají přímou aplikovatelnost, což znamená, že občané EU mohou tyto normy uplatňovat přímo před vnitrostátními soudy, aniž by byla nutná jejich inkorporace do práva vnitrostátního. Pro lidská práva to znamenalo, že ustanovení jich týkajících se, jsou přímo aplikovatelná a lze se domoci ochrany těchto práv v rámci vnitrostátního soudního systému. Byla zde ovšem zdůrazněna ta myšlenka, která již zazněla v rozhodnutí Van Gend en Loos.

3.2.1.2 Zakotvení ochrany lidských práv po Maastrichtskou smlouvu

V průběhu postupného prohlubování evropské integrace se začala zdůrazňovat ochrana lidských práv a její zahrnutí do *acquis communautaire*.

V roce 1976 Komise společenství předložila zprávu Evropskému parlamentu³⁶, kde se zaměřila na ochranu lidských práv a podotkla, že jasnější úroveň ochrany lidských práv bude zajištěna Evropským soudní dvorem prostřednictvím doktríny obecných zásad právních. Obecné zásady právní se

³⁴ Rozsudek SD EU ze dne 12. listopadu 1969, Erich Stauder proti Stadt Ulm – Sozialamt, č. 29/69, ECLI:EU:C:1969:57.

³⁵ Rozsudek SD EU ze dne 17. prosince 1970, Internationale Handelsgesellschaft mbH proti Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, č. 11-70, ECLI:EU:C:1970:114.

³⁶ The Protection of Fundamental Rights in European Community.

vyznačují svojí přizpůsobivostí, což pomáhá efektivně reagovat na historický vývoj a změny společenských potřeb.

V roce 1977 byla podepsána Společná deklarace Evropského parlamentu, Rady a Komise, která zdůrazňovala význam ochrany těchto práv. Tato deklarace však neobsahovala konkrétní ustanovení o lidských právech, a tak se jednalo spíše o prvotní kroky směrem k vytvoření nějakého kodexu, který by mohl obsahovat veškerá práva občanská, politická, ekonomická a sociální.³⁷

Deklarace zněla:

„1. Evropský parlament, Rada a Komise zdůrazňují prvořadý význam, který přisuzují ochraně základních práv, která vyplývají zejména z ústav členských států a Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Při výkonu svých pravomocí a při plnění cílů Společenství respektují a budou pokračovat v respektování těchto práv.“³⁸

V roce 1984 byla představena Spinelliho iniciativa, která definovala hlavní zásady pro založení Evropské unie. Byla zde opět zdůrazněna ochrana důstojnosti jednotlivce a uznání práv a základních svobod každé osoby včetně těch, které vyplývají z EÚLP. Tato iniciativa také obsahovala mechanismus pro postih členských států, které by závažně a konstantně porušovaly principy demokratického státu. Návrh taktéž neopomínal ustanovení o kulturních, sociálních a hospodářských právech, která vyplývají z ústav členských států a Evropské sociální charty. Většina myšlenek Spinelliho návrhu později ovlivnila evropský vývoj a byla začleněna do Amsterodamské smlouvy.³⁹

Přijetí Jednotného evropského aktu v roce 1986 neznamenal klíčové zakotvení ochrany lidských práv v rámci primárního práva, neboť mezi své stěžejní aspekty a důvody samotného vytvoření zařadil cíl posílit hospodářskou integraci ve smyslu odstranění překážek pro volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a pracovníků, nicméně preambule vyzdvihla odkaz na hodnoty a závazky plynoucí

³⁷ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-710-2, str. 38.

³⁸ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv: (Charta a další instrumenty ochrany lidských práv v EU)*. Praha: Linde, 2001. ISBN 8072012789, str. 55.

³⁹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-710-2, str. 39.

z demokratického a právního státu. Těmito hodnotami jsou demokracie, dodržování lidských práv, solidarita a jednota mezi členskými státy.

*„**DETERMINED** to work together to promote democracy on the basis of the fundamental rights recognized in the constitutions and laws of the Member States, in the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the European Social Charter, notably freedom, equality and social justice,*

*....., **AWARE** of the responsibility incumbent upon Europe to aim at speaking ever increasingly with one voice and to act with consistency and solidarity in order more effectively to protect its common interests and independence, in particular to display the principles of democracy and compliance with the law and with preservation of international peace and security in accordance with the undertaking entered into by them within the framework of the United Nations Charter, ...“⁴⁰*

Každopádně pojem lidských práv se dostal do terminologie užívané závaznými smluvními dokumenty až ve Smlouvě o EU (Maastrichtská smlouva).⁴¹

3.2.1.3 Maastrichtská smlouva (Smlouva o EU)

„Article F

- 1. The Union shall respect the national identities of its Member States, whose systems of government are founded on the principles of democracy.*
- 2. The Union shall respect fundamental rights, as guaranteed by the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed in Rome on 4 November 1950 and as they result from the constitutional traditions common to the Member States, as general principles of Community law.*
- 3. The Union shall provide itself with the means necessary to attain its objectives and carry through its policies.“⁴²*

⁴⁰ Single European Act, 29. 6. 87, Official Journal of the European Communities, no L 169/1.

⁴¹ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3., dopl. vyd. Beckova skripta. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-318-9, str. 51.

⁴² Treaty On European Union (92/C 191/01), 29/07/1992, article F.

Jde o článek původní Smlouvy, kde se zdůrazňují důležité aspekty, jako jsou dodržování demokracie, lidských práv a národních identit členských států, a zároveň stanovuje závazek EU k dosažení svých cílů a provádění politik.

Odst. 2 přinesl institucionalizovanou soudcovskou konstrukci, která vzešla z dosavadní rozhodovací praxe Evropského soudního dvora.⁴³

3.2.1.4 Amsterodamská smlouva

Amsterodamská smlouva konsolidovala smlouvu Maastrichtskou v oblasti lidských práv následovně.

„Article F:

- 1. The Union is founded on the principles of liberty, democracy, respect for human rights and fundamental freedom and the rule of law, principles which are common to the Member States.*
- 2. The Union shall respect fundamental rights, as guaranteed by the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed in Rome on 4 November 1950 and as they result from the constitutional traditions common to the Member States, as general principles of Community law.*
- 3. The Union shall respect the national identities of its Member States.*
- 4. The Union shall provide itself with the means necessary to attain its objectives and carry through its policies.“⁴⁴*

Dále zakotvila tzv. suspenzivní klauzuli, která ochranu základních práv výrazně posílila. Ta umožňuje dočasně pozastavit výkon práv členského státu za předpokladu, že soustavně porušuje zásady a hodnoty EU.

⁴³ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva prizmatem Lisabonské smlouvy*. 2., dopl. vyd. Vysokoškolská učebnice. Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-813-0, str. 94.

⁴⁴ Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts – Contents. Official Journal C 340 , 10/11/1997 P. 0001 – 0144, article F.

„Article F.1:

*1. The Council, meeting in the composition of the Heads of State or Government and acting by unanimity on a proposal by one third of the Member States or by the Commission and after obtaining the assent of the European Parliament, may determine the existence of a serious and persistent breach by a Member State of principles mentioned in Article F(1), after inviting the government of the Member State in question to submit its observations. ...*⁴⁵

Tento sankční nástroj byl v historii použit zatím pouze jednou, a to na návrh Komise proti Polsku v roce 2017. Pro jeho aktivizaci jsou předpokladem tři fáze.

1. Nálezací fáze vede k zjištění, zda členský stát vážně a trvale porušuje demokratické zásady EU. Řízení lze zahájit návrhem 1/3 členských států, Evropským parlamentem nebo Evropskou komisí a o existenci reálného nebezpečí rozhoduje Rada 4/5 většinou se souhlasem Evropského parlamentu.

2. Deklaratorní fáze vede k rozhodnutí, že konkrétní stát závažným a trvalým způsobem porušuje základní hodnoty EU. Toto rozhodnutí musí být přijato jednomyslně Evropskou Radou po předchozím souhlasu Evropského parlamentu.

3. Sankční fáze má za cíl vyvolat změny chování dotčeného státu. Cílem suspendace není stát izolovat, ale docílit nápravy. O sankčních opatřeních rozhoduje Rada ex offo kvalifikovanou většinou.⁴⁶

Celý proces suspenzivní klauzule má za cíl bránit vážným porušením demokratických principů v rámci EU a přispět k jejich dodržování a obnově.

V rámci Amsterodamské smlouvy se objevil i článek obsahující antidiskriminační klauzuli, kterou později novelizovala Smlouva z Nice. Článek 6a říká, že Rada EU může jednomyslně přijmout opatření na boj proti diskriminaci na základě určených kritérií, pokud taková opatření spadají do pravomocí EU definovaných v dané smlouvě. Může jít o opatření, která zahrnují i směrnice či jiná opatření, jež mají za cíl zajištění rovnosti a boj proti diskriminaci v rámci EU.

⁴⁵ Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts – Contents. Official Journal C 340, 10/11/1997 P. 0001 – 0144, article F.1.

⁴⁶ STEHLÍK, Václav; HAMULÁK, Ondrej a PETR, Michal. *Právo Evropské unie: ústavní základy a vnitřní trh*. Student. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-277-6, str. 159.

„ Article 6a:

Without prejudice to the other provisions of this Treaty and within the limits of the powers conferred by it upon the Community, the Council, acting unanimously on a proposal from the Commission and after consulting the European Parliament, may take appropriate action to combat discrimination based on sex, racial or ethnic origin, religion or belief, disability, age or sexual orientation. ...“⁴⁷

Společně s Amsterodamskou smlouvou byla přijata příloha, která se týkala zákazu trestu smrti. Tato Deklarace o zákazu trestu smrti potvrzuje, že trest smrti byl většinou členských států zrušen, což je v souladu s evropskými normami a hodnotami, a taktéž jde o důležitý krok směrem k ochraně lidských práv a základních svobod ve všech členských státech EU.

„1. Declaration on the abolition of the death penalty

With reference to Article F(2) of the Treaty on European Union, the Conference recalls that Protocol No 6 to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed in Rome on 4 November 1950, and which has been signed and ratified by a large majority of Member States, provides for the abolition of the death penalty.

In this context, the Conference notes the fact that since the signature of the abovementioned Protocol on 28 April 1983, the death penalty has been abolished in most of the Member States of the Union and has not been applied in any of them.“⁴⁸

⁴⁷ Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts – Contents. Official Journal C 340 , 10/11/1997 P. 0001 – 0144, article 6a.

⁴⁸ Tamtéž.

3.2.1.5 Niceská smlouva

Aktuální konsolidované a novelizované znění předcházejících smluv v článcích týkajících se lidských práv zní následovně:

„ČL 6

- 1. Unie je založená na zásadách svobody, demokracie, právního státu a respektování lidských práv a základních svobod, zásadách, které jsou společné členským státům.*
- 2. Unie respektuje základní lidská práva, která zajišťuje Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsaná v Římě dne 4. listopadu 1950, a která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům jako všeobecné právní zásady Společenství.*
- 3. Unie respektuje národní identitu svých členských států.*
- 4. Unie si zajišťuje prostředky nezbytné pro dosažení svých cílů a provádění svých Politik.⁴⁹*

„Čl. 7

- 1. Na základě odůvodněného návrhu 1/3 členských států nebo Evropského parlamentu či Komise může Rada, jež jedná na základě 4/5 většiny svých členů a po obdržení souhlasu Evropského parlamentu, rozhodnout, že existuje zřejmé riziko závazného porušení ze strany členského státu zásad uvedených v Čl. 6 (1) a adresovat příslušné doporučení tomuto státu. Rada vyslechne před takovým rozhodnutím členský stát a jednajíc v souladu se stejným postupem může přizvat nezávislé osoby k předložení v přiměřené osobě zprávy ohledně situací v členském státě v této záležitosti. Rada bude pravidelně ověřovat, zda důvody, na jejichž základě bylo rozhodnutí přijato, stále trvají. ...⁵⁰*

Přesto bylo rozšiřováno přesvědčení, že EU by měla mít vlastní psaný dokument upravující lidská práva, a ne toliko být závislá na listině vypracované

⁴⁹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv: (Charta a další instrumenty ochrany lidských práv v EU)*. Praha: Linde, 2001. ISBN 8072012789, str. 66.

⁵⁰ Tamtéž, str. 66. Tzv. suspenzivní klauzule.

Radou Evropy, jak je zmíněno v čl. 6 odst. 2 nebo i v judikatuře SD EU. Nešlo tu o to, že problematika lidských práv by nebyla dostatečně zakotvena v právním systému, nýbrž tu byla touha na politické úrovni kodifikovat lidská práva ve vlastním právním systému.

Proto v roce 1999 byl svolán Konvent, který se zabýval otázkou kodifikace listiny a o rok později byla přijata Listina základních práv EU. Nicméně se jednalo o politickou deklaraci bez právní závaznosti. Unie získala vlastní interní nástroj identifikace a ochrany lidských práv po nabytí platnosti Lisabonské smlouvy v roce 2009. O LZPEU budu podrobněji pojednávat dále.

3.2.1.6 Lisabonská smlouva

Lisabonská revize přinesla radikální změnu v oblasti lidskoprávní tím, že zajistila právní závaznost Listiny základních práv EU. Avšak stále nelze opomenout vztah EU k Radě Evropy a EÚLP s jejími mechanismy ochrany.⁵¹

„1. Prohlášení o Listině základních práv Evropské unie

Listina základních práv Evropské unie, jež je právně závazná, potvrzuje základní práva zaručená Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a práva vyplývající z ústavních tradic společných členským státům.

Listina nerozšiřuje oblast působnosti práva Unie nad rámec pravomocí Unie, ani nevytváří žádnou novou pravomoc či úkol pro Unii, ani nemění pravomoci a úkoly vymezené Smlouvami.

2. Prohlášení k čl. 6 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii

Konference se dohodla, že přistoupení Unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod se uskuteční tak, aby byly zachovány zvláštnosti právního řádu Unie. Konference bere v této souvislosti na vědomí existenci pravidelného dialogu mezi Soudním dvorem Evropské unie a Evropským

⁵¹ DUFEK, Pavel a SMEKAL, Hubert. *Lidská práva v mezinárodní politice*. Lidská práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-720-1, str. 227.

*soudem pro lidská práva; tento dialog může být posílen po přistoupení Evropské unie k této úmluvě.*⁵²

V oblasti lidských práv Smlouva přinesla prohloubení demokratické legitimacy unijního vládnutí a měla zlepšit ochranu lidských práv v rámci EU. Mezi nejvýraznější aspekty v oblasti ochrany lidských práv, na které se Smlouva zaměřila, mohou zařadit posílení úlohy Evropského parlamentu. Evropský parlament je jediný přímo volený orgán EU a díky jeho rozšíření pravomocí může lépe zastupovat zájmy občanů EU. Nelze také opomenout zavedení Listiny základních práv EU jako právně závazného dokumentu.⁵³

Listina základních práv Evropské unie se stala stěžejním dokumentem v oblasti lidských práv v rámci EU. Byla vyhlášena a oficiálně přijata jako politická deklarace v roce 2000 a právní závaznost nabyla se vstupem v platnost Lisabonské smlouvy v roce 2009. Listina představuje rozsáhlý seznam základních práv, které se EU rozhodla zajišťovat a posilovat jejich ochranu. Listina také zaručuje, že tato práva jsou zohledňována při tvorbě a provádění práva EU. Pro konkrétní jednotlivce to taktéž znamená, že v případě porušení jejich základních práv se mohou následně obracet na evropské soudy a jiné pověřené orgány přímo s odkazem na danou Listinu. Podrobněji o Listině bude pojednáno v pozdějších kapitolách.

⁵² Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, 2007/C 306/01.

⁵³ STEHLÍK, Václav; HAMULÁK, Ondrej a PETR, Michal. *Právo Evropské unie: ústavní základy a vnitřní trh*. Student. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-277-6, str. 30.

3.2.2 Sekundární právo

Sekundární právo představuje většinu právního řádu EU.

Čl. 288 SFEU vymezuje: „*Pro výkon pravomocí Unie přijímají orgány nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska.*“⁵⁴

Tyto akty se použijí zpravidla ve všech oblastech práva EU. Výjimkou je společná zahraniční a bezpečnostní politika.

Sekundární právo v rámci EU slouží k detailnímu upřesnění a provádění ustanovení primárního práva, a to především v podobě jejich začlenění do vnitrostátních právních řádů členských států. Cílem je harmonizovat právní předpisy členských států na vnitrostátní úrovni, což má vést k usnadnění fungování jednotného trhu a zajištění konzistentní ochrany práv jednotlivců v celé Unii.⁵⁵

Při rozlišení konkrétních aktů není důležité se zaměřit na jeho formální stránku, tedy na to, jak je akt označen, ale je důležité vycházet z materiálního pojetí, kde se zaměřujeme na obsah a povahu konkrétního aktu.⁵⁶

V následujících podkapitolách se pokusím rozebrat, v čem jednotlivé akty spočívají a jaká je jejich podstata a cíl. Poukážu na relevantní judikaturu vztahující se k důležitým otázkám ohledně sekundární legislativy a neopomenu ani oblasti lidských práv, které tato legislativa obvykle pokrývá.

Kategorii aktů rozhodnutí, doporučení a stanoviska se podrobněji věnovat nebudu. Pouze zdůrazním, že rozhodnutí jsou závazná v celém rozsahu, a pokud jsou v něm uvedeni konkrétní adresáti, jsou závazná i pro ně. Jde tedy o jediný institut, kdy EU má přímý nárok vůči jednotlivcům. Doporučení a stanoviska jsou nezávazná. Jde čistě o rady nebo doporučení pro konkrétní situace nebo činnosti.

⁵⁴ Smlouva o fungování Evropské unie, 2012/C 326/01, čl. 288.

⁵⁵ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3., dopl. vyd. Beckova skripta. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-318-9, str. 54.

⁵⁶ STEHLÍK, Václav; HAMULÁK, Ondrej a PETR, Michal. *Právo Evropské unie: ústavní základy a vnitřní trh*. Student. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-277-6, str. 85.

3.2.2.1 Nařízení

„Nařízení má obecnou působnost. Je závazné v celém rozsahu a přímo použitelné ve všech členských státech.“⁵⁷

Povaha přímého účinku nařízení má základ přímo v primárním právu, jak vyplývá z čl. 288 SFEU. Přímý účinek nařízení se tedy presumuje a je směřován vůči neurčitému okruhu adresátů.

Povahu nařízení stanovil judikát **Variola**, kde vymezil definici takového všeobecně závazného a přímo použitelného aktu. „*The direct application of a regulation means that its entry into forces and its application in favour of or against those subject to it are independent of any measure of reception.*“⁵⁸

SD EU tedy judikoval, že nařízení se nesmí na vnitrostátní úrovni nijak implementovat a jeho platnost nezávisí na žádném národním prováděcím opatření.

Avšak i přes kategorii přímého účinku nařízení SD EU ve věci **Van Gend en Loos** dovedl omezení pro přímou použitelnost všech sekundárních aktů EU. Pro dovození přímého účinku konkrétního ustanovení musí být splněny následující podmínky.⁵⁹

1. Jasnost a preciznost ustanovení.
2. Nepodmíněnost ustanovení.
3. Publikace ustanovení v úředním jazyce daného státu (podmínka doplněná rozhodnutím ve věci **Skoma-Lux**⁶⁰).

Nařízení v sobě obsahuje kategorii jak vertikálního, tak i horizontálního přímého účinku. Vertikální účinek zahrnuje možnost jednotlivce domáhat se svého práva vůči státu, a taktéž naopak, možnost státu vymáhat skrz unijní právo

⁵⁷ Smlouva o fungování Evropské unie, 2012/C 326/01, čl. 288.

⁵⁸ Rozsudek SD EU ze dne 10. října 1973, Fratelli Variola S.p.A. proti Amministrazione italiana delle Finanze, č. 34-73, ECLI:EU:C:1973:101.

⁵⁹ Rozsudek SD EU ze dne 5. února 1963, N. V. Algemene Transport-en Expeditie Onderneming Van Gend en Loos v. Netherlands Fiscal Administration, č. 26/62, ECLI:EU:C:1963:1.

⁶⁰ Rozsudek SD EU ze dne 11. prosince 2007, Skoma-Lux sro proti Celní ředitelství Olomouc, č. C-161/06, ECLI:EU:C:2007:773.

povinnost po konkrétním jednotlivci. Horizontální účinek se týká sporů dvou jednotlivců, resp. jde o ty vztahy, kde nefiguruje stát.⁶¹

Pro představu ohledně nařízení uvádím aktuální příklad týkající se ochrany osobních údajů, Nařízení GDPR.⁶² Jde o stěžejní nařízení směřující k ochraně osobních údajů a soukromí občanů EU, které vstoupilo v platnost v květnu 2018. Dané nařízení zvyšuje právní jistotu a mělo by zajistit, že osobní údaje jsou zpracovávány v souladu se základními právy, a to konkrétně s náležitou ochranou soukromí.

Mezi další výrazná nařízení lze uvést Nařízení Evropského parlamentu a Rady o potírání šíření teroristického obsahu online z dubna 2021⁶³. Obsahuje nejen úpravu proti boji šíření teroristických myšlenek, ale též další mechanismy a limity ochrany lidských práv, např. svobody projevu.

3.2.2.2 Směrnice

„Směrnice je závazná pro každý stát, kterému je určena, pokud jde o výsledek, jehož má být dosaženo, přičemž volba formy a prostředků se ponechává vnitrostátním orgánům.“⁶⁴

Jde o legislativní nástroj, jehož podstata spočívá v povaze právního předpisu s konkrétním a závazným cílem pro členské státy, který by měl být v určité lhůtě stanovené ve směrnici začleněn do vnitrostátního práva, přičemž volba forem a prostředků závisí na každém jednotlivém státu.⁶⁵

Z uvedené definice vyplývá, že nejde o akt s obecnou závazností jako nařízení, ale že zavazuje pouze členské státy, kterým je určen. Nicméně doktrína přímého účinku směrnic byla konzultována v mnoha věcech SD EU a v mnoha

⁶¹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-710-2, str. 66.

⁶² Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES.

⁶³ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/784 ze dne 29. dubna 2021 o potírání šíření teroristického obsahu online.

⁶⁴ Smlouva o fungování Evropské unie, 2012/C 326/01, čl. 288.

⁶⁵ TICHÝ, Luboš. *Evropské právo*. 5., přeprac. vyd. Academia iuris. V Praze: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-546-6, str. 202.

případech dospěl k závěru, že přímý účinek se pouze některým směrnícím přizná po splnění několika podmínek.⁶⁶

Zlomovým judikátem v oblasti přímého účinku směrnic bylo rozhodnutí ve věci **Van Duyn**. Soudní dvůr zavedl přímý účinek směrnic jako jistou subsidiární vlastnost těchto aktů v případě, že nedošlo k jejich implementaci do právních řádů členských států a taktéž jako jakýsi sankční nástroj vůči státům, které pochybily při svých povinnostech stanovených jim Smlouvou. Paní Van Duyn byla občanka Nizozemí a byl jí odepřen vstup na území Spojeného království z důvodu, že je členka scientologické církve, což britské úřady považovaly za amorální s poukazem na ochranu veřejného pořádku. Podstata sporu spočívala v tom, že Spojené království ve stanovené lhůtě legislativně nezajistilo provedení směrnice o volném pohybu pracovníků. Dnes danou problematiku upravuje čl. 45 SFEU, který je charakteristický pro svůj přímý účinek.⁶⁷

Je nutné zdůraznit, že přímý účinek směrnic se vztahuje na pouze na kategorii vertikálního klasického přímého účinku. Lze tedy uložit povinnost pouze vůči státu, a nikoli vůči jednotlivcům.

Ve shrnutí lze říct, že podmínky přímého účinku směrnic zní následovně.⁶⁸

1. Splnění kritérií Van Gend en Loos testu.
2. Stát nesplnil povinnost implementovat směrnici do svého právního řádu.
3. Marné uplynutí implementační lhůty.
4. Zákaz přímého uložení povinnosti vůči jednotlivci.

Směrnice v oblasti ochrany lidských práv mají za cíl harmonizovat právní rámec členských států v souladu s evropským právem a závazky na tomto poli. Příkladem takových směrnic jsou oblasti upravující boj proti diskriminaci, rovnost žen a mužů v zaměstnanosti, otázka azylu a ochrana uprchlíků, práva a podpora obětí trestných činů nebo práva dětí.

⁶⁶ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-710-2, str. 65.

⁶⁷ TÝČ, Vladimír. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 5. aktualiz. vyd. Praha: Linde, Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví, 2006. ISBN 8072016318, str. 109.

⁶⁸ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-710-2, str. 68.

3.2.3 Akty sui generis

Jde o specifické právní normy, které mají zvláštní význam v rámci EU, jež mohou přispívat k rozvoji práv a politik v různých oblastech. Tyto akty nejsou běžnými zákony, nýbrž je nutné vycházet výslovně z jejich latinského výrazu, což v překladu znamená akty „vlastního druhu“.

Nejvýznamnějším takovým aktem byla do účinnosti Lisabonské smlouvy Listina základních práv EU, která byla přijata ve Smlouvě z Nice jako společná deklarace tří evropských institucí.

Akty sui generis existují pojmenované a nepojmenované. Mezi pojmenované patří především jednací řády či různé institucionální dohody. Naopak např. právní deklarace, sdělení či rezoluce patří do kategorie nepojmenovaných.

Konkrétně mezi akty svého druhu bychom mohli zařadit tzv. Zelené knihy. Zelené knihy představují konzultační dokumenty, které vydává Evropská komise za účelem diskuse o určitém tématu nebo otázce v rámci konkrétní politiky EU. Jde tedy o nástroj, který slouží pro dialog a sběr názorů od různých subjektů, a to členských států, občanských organizací, průmyslových subjektů i občanů.

V roce 1989 byl přijat Evropskou radou právní dokument upravující oblast pracovního práva, a to konkrétně s cílem posílit sociální ochranu a práva pracovníků a vytvořit evropský model pracovního práva. Hovořím o Komunitární chartě sociálních práv pracovníků. I přesto, že ji lze zařadit do aktů svého druhu, je nutné podotknout, že daný právní akt může mít vliv na tvorbu pracovněprávní legislativy v členských státech EU, a to především prostřednictvím úpravy minimálních standardů ochrany pracovníků. Tento právní akt tedy ukazuje snahu EU rozvíjet vlastní agendu a chránit lidská práva, konkrétně práva pracovníků v souladu s evropskými hodnotami a potřebami.

5 Listina základní práv Evropské unie

5.1 Historický vývoj Listiny základních práv Evropské unie

Vznik EHS v roce 1957 byl jedním z prvních kroků směřující k vytvoření náležité evropské integrace. Původní Zřizovací smlouvy sice neobsahovaly žádné lidskoprávně laděné ustanovení, avšak pouhý vznik EHS evokuje budování společného systému za účelem rozvoje politické, ekonomické, právní či technologické oblasti jednotným směrem.

Myšlenka vlastního katalogu lidských práv se ozývala v rámci Společenství již na počátku sedmdesátých let. Nejen Komise, ale také Evropský parlament se aktivně zapojoval do diskusí ohledně takové katalogu, ze kterých vzešlo několik návrhů. Již návrh Smlouvy o EU z roku 1984 měl obsahovat ucelený seznam lidských práv a v roce 1989 byla schválena Deklarace základních lidských práv a svobod Evropského parlamentu.⁶⁹

Na úrovni členských států se výše zmíněné myšlenky začaly realizovat až na konci devadesátých let, kdy o vytvoření katalogu lidských práv rozhodla Evropská rada při schůzi v Kolíně nad Rýnem.

V roce 1999 byl do Tampere Radou svolán konvent pod vedením bývalého německého prezidenta Romana Herzoga, který se otázkou kodifikace takové listiny zabýval. Konvent se skládal ze šedesáti dvou členů, což znamenalo, že bylo mimořádně problematické nalézt společné řešení pro protichůdné představy a koncepce, které na jednání zaznívaly od různých jejích členů.⁷⁰

Listina byla slavnostně vyhlášena po devíti měsících usilovného jednání evropskými institucemi na mezivládní konferenci v Nice v prosinci 2000. Listina nabyla povahu politické deklarace, a povahu závazného právního dokumentu získala až za téměř 10 let.

Listina byla výslovně zmíněna v tzv. Laekenské deklaraci Evropské rady ze dne 15. prosince 2001. Zde byl ustanoven konvent, který rozhodoval o

⁶⁹ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě: srovnání Evropské úmluvy a Charty základních práv Evropské unie*. Právník. 2008, roč. 147, č. 4, s. 371-390. ISSN 0324-7007, str. 83.

⁷⁰ GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. Praha: IFEC, 2001. ISBN 808641213X, str. 96 – 99.

budoucnosti lidských práv kodifikovaných v Listině. Výsledkem Konventu byl návrh Ústavní smlouvy, který v části druhé obsahoval úplné znění Listiny. Tato Smlouva byla na základě francouzského a nizozemského referenda odmítnuta, a pro Listinu to znamenalo vyčlenění z tohoto dokumentu a její vyhlášení jako pouhé deklarace.⁷¹

Budoucnost Listiny závisela na Lisabonské smlouvě. Jednalo se o tzv. reformní smlouvu, která obsahovala téměř stejné znění ustanovení z původní nepřijaté Ústavní smlouvy, avšak s vynecháním kontroverzních pasáží.

Podepsání výše zmíněné deklarace se uskutečnilo ve Štrasburku dne 12. prosince 2007, kterého se účastnili předsedové Evropského parlamentu, Evropské komise a Rady, Hans-Gert Pöttering, José Sócratesem a José Manuelem Barrosou. Listina se nestala součástí textu Smlouvy, avšak na ni odkazuje, a tím tvoří právní závaznost. Čl. 6 SEU vyjadřuje odkaz na Listinu a zároveň uvádí, že tento katalog lidských práv má stejnou právní sílu jako Smlouvy.

Avšak Šišková uvádí, že odvození právní závaznosti Listiny jako nejdůležitějšího právního dokumentu v demokratickém právním státě z textu ustanovení jednoho z článků Smlouvy považuje nejen za nepřiměřeně komplikované, ale také za méně důstojné.⁷²

Je možné, že způsob, jakým by bylo možné Listinu základních práv EU přijat jako samostatný dokument, který by tvořil součást primárního práva EU, by mohl být poměrně náročný, a to především v dosažení dohody mezi členskými státy. Domnívám se, že při zvažování způsobu takového přijetí je třeba zhodnotit několik aspektů.

1. Bylo by třeba přepracovat dokument tak, aby odpovídal formátu samostatného smluvního právního aktu, což zahrnuje úpravu textu, popř. změny či odstranění některých pasáží.
2. Přijetí samostatného právního dokumentu vyžaduje ratifikaci všech členských států. Vnitrostátní předpisy každého členského státu upravují vlastní specifický postup schválení takových dokumentů. Nevylučují

⁷¹ FEDERICO, Giacomo Di (ed.). *The EU Charter of Fundamental Rights: from declaration to binding instrument. Ius Gentium : comparative perspectives on law and justice, Vol. 8. Dordrecht: Springer, [2011].* ISBN 978-94-007-0155-7, str. 6.

⁷² ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008.* ISBN 978-80-7201-710-2, str. 205.

úplnou ratifikaci ze strany všech států, avšak zdůrazňuji, že konkrétní postupy a pravidla při ratifikaci by mohly proces výrazně zpomalit.

3. Obtížné dosažení politické shody mezi členskými státy ohledně materiální stránky Listiny. Zde hrají roli tradice a hodnoty každého členského státu, na kterých jsou státy postaveny, což by nemuselo vést ke shodě na obsahu takového dokumentu upravující lidská práva.

5.2 Struktura Listiny základních práv Evropské unie

LZPEU představuje důležitý dokument chránící základní lidská práva na poli EU a jde zatím o nejrozsáhlejší katalog v této oblasti na mezinárodněprávní úrovni.

Listina obsahuje preambuli, sedm hlav a padesát čtyři článků. Pro srovnání uvedu, že Listina základních práv a svobod ČR v sobě zahrnuje hlav šest a čtyřicet čtyři článků.

Blahož uvádí, že představení LZPEU s sebou nese novou klasifikaci a třídění lidských práv. Tohle nové utřídění již nezobrazuje obvyklé členění lidských práv do známé triády, tedy na práva osobní, práva politická a práva sociální, hospodářská a kulturní, jak vychází ze starších mezinárodněprávních a ústavních dokumentů. Uvádí však, že daná myšlenka neznamená, že by tvůrci Listiny tohle zažité členění v teoretické podobě odmítali, nýbrž se soustředí na důraz lidských práv v rámci rovnosti hodnotového postavení mezi sebou navzájem a snažili se zabránit domněnce určité hierarchické struktury v souvislosti s daným teoretickým členěním.⁷³

Abych to shrnula, tak důležité je si uvědomit, že současný text Listiny představuje povahu práv v sobě obsažených v podobě rovnocenných a rovnomocných statků, které jsou nadány stejně silnou kvalitou a možností ochrany bez jakékoli kategorizace do vztahu nadřazenosti a podřazenosti.

⁷³ BLAHOŽ, Josef; BALÁŠ, Vladimír a KLÍMA, Karel. *Srovnávací ústavní právo*. 5., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-687-7, str. 245.

Katalog není tedy výslovně rozdělen do těchto kategorií. Nadpisy jednotlivých hlav zní: důstojnost, svobody, rovnost, solidarita, občanská práva a soudnictví.

Zaujala mě myšlenka, kterou Šišková zmiňuje ve své publikaci. Názvy prvních tří kapitol „Svoboda“, „Rovnost“ a „Solidarita“ totiž podle ní vychází ze základů právní filozofie Immanuela Kanta a na něj navazujícího Wienfrieda Bruggera, kde svobodu, rovnost a solidaritu chápali jako vzájemně se podmiňující strukturální prvky jednoho lidskoprávního principu.⁷⁴

Ve stručnosti uvedu, že Listina v sobě zahrnuje ochranu práv osobních, občanských a politických, jakožto i hospodářských, sociálních a kulturních. Nelze opomenout práva zakotvená v primárních a sekundárních pramenech EU, práva týkající se evropského občanství a ovšem i práva tzv. třetí generace.⁷⁵

Listina obsahuje rovněž práva, která jsou zakotvena v EÚLP, avšak Listina jim přiznává širší ochranu. Rozhodovací činnost SD EU měla též jistý vliv na Listinu, neboť některá základní práva dovozená evropskou judikaturou jsou přímo v Listině zahrnuta. Jde např. o čl. 8, který zakotvuje ochranu osobních údajů, čl. 18 věnující se právu na azyl či čl. 24 upravující práva dětí.⁷⁶

⁷⁴ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-710-2, str. 207.

⁷⁵ Pro ujasnění podotýkám, že někteří autoři člení práva třetí generace již do tzv. generace čtvrté, jak jsem již uvedla v kapitolách výše.

⁷⁶ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě: srovnání Evropské úmluvy a Charty základních práv Evropské unie*. Právník. 2008, roč. 147, č. 4, s. 371-390. ISSN 0324-7007, str. 86-87.

5.2.1 Preambule

Preambule Listiny obecně slouží k nastínění základních hodnot a principů, na kterých Evropská unie stojí, a především zdůrazňuje závazek k jejich ochraně.

Text začíná myšlenkou, že státy Evropy budou nadále usilovat o těsnější unii a sdílenou spolupráci v rámci dosahování mírové budoucnosti, což bylo jedním z původních cílů Společenství po druhé světové válce.

Zdůrazňuje se, že Unie je postavena na všeobecných a nedělitelných hodnotách, což zahrnuje lidskou důstojnost, svobodu rovnost a solidaritu. Unie je založena na zásadách demokratického právního státu a také zavedla evropské občanství za účelem posílit postavení konkrétních jednotlivců v rámci EU.

Z preambule jasně vyplývá závazek k vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva, respekt různorodosti kultur a tradic národů a požadavek na zachování identity jednotlivých členských států.

Preambule má symbolický význam a zdůrazňuje, že EU je více než pouhou politickou či hospodářskou unií, a proto rovněž potvrzuje princip subsidiarity Listiny ve smyslu, že práva v ní uvedená pouze vychází ze základních ústavních tradic členských států a mezinárodních závazků.

5.2.2 Hlava I – důstojnost

První kapitola Listiny obsahuje nezadatelná a nezcizitelná základní práva, která se řadí do tzv tvrdého jádra lidských práv. Jde o práva, která jsou nerozlučně spjatá se samotnou osobností člověka.

První článek Listiny vyjadřuje základní princip, kde se prohlašuje, že důstojnost člověka je nedotknutelným statkem, jenž je hoden právní ochrany a povinností jejího respektování. Jde o základní princip, který se promítá ve všech činnostech a politikách EU.

Článek druhý zaručuje právo každého na život a zakazuje trest smrti a popravu. V rámci EU tedy není trest smrti povolen a je evidentní, že EU aktivně usiluje o jeho odstranění ve světě, když takové ustanovení uvádí ve svém primárním právu.

Článek tři uznává právo na fyzickou a duševní nedotknutelnost každého jednotlivce a představuje regulační rámec pro lékařské a biologické praktiky. Lze pozorovat, že Listina se snažila aktivně reagovat na medicínský vývoj, neboť hovoří i o zákazu eugenických praktik, zákazu využívat lidské tělo k finančnímu prospěchu a zákazu reprodukčního klonování, jejichž zakotvení v lidskoprávním dokumentu je na mezinárodní scéně novinkou.

Článek čtyři zakazuje mučení a nelidské či ponižující zacházení a článek pět zakazuje otroctví a nevolnictví.

5.2.3 Hlava II – svobody

Články šest až devatenáct zahrnují různé svobody a práva. Nalezneme zde práva osobní, politická, sociální, kulturní a hospodářská.

Článek šest, sedm a osm zakotvuje práva osobní, kde se zaručuje právo na svobodu a bezpečnost, respektování soukromého života a ochrana osobních údajů. Na vrcholu tedy stojí právo na svobodu, které vyjadřuje osobní svobodu jako neodmyslitelnou součást lidské důstojnosti a autonomie. Právo na svobodu je v článku šest pojato velice široce a nelze jej chápat jako svobodu absolutní, avšak omezit ji lze pouze v případě, stanoví-li zákon a splní-li podmínky tzv. testu proporcionality. Test proporcionality je koncept, který se používá k posouzení, zda zásah do základních práv jednotlivce ze strany státu je v souladu se zákonem a jestli je přiměřený. Jde o základní pilíř veřejného práva zajišťující, že státní orgány nezasahují do práv jednotlivců víc, než je nezbytně nutné k dosažení legitimního cíle.

Ekonomické svobody najdeme v člancích patnáct, šestnáct, sedmnáct, kde se mluví o právu svobodné volby povolání a právu pracovat, dále o svobodě podnikání a právu na vlastnictví.

Politické svobody jako svoboda projevu a informací a svoboda shromažďování a sdružování obsahují širší vymezení než v EÚLP. Základní teze svobody projevu v Listině sice koresponduje s EÚLP, avšak Úmluva je doplněna

o další větu: „*Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.*“⁷⁷

Považuji za důležité zdůraznit, že se zde hovoří o svobodě projevu a informací bez ohledu na státní hranice. Daný článek tedy reflektuje jistý přeshraniční prvek dané svobody, což patří mezi cíle evropské integrace.

Listina zaručuje svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání, avšak zajímavým se jeví článek deset v odstavci dva, kdy připouští výhradu k vojenské službě z důvodu svědomí, ale v souladu s vnitrostátními předpisy. Díky tomuto ustanovení Listina obsahuje širší vymezení těchto práv než EÚLP.

Materiálně blízké ke kulturním právům je svoboda umění a věd zakotvená v článku třináct. Podotýkám, že EÚLP takovou svobodu vůbec neobsahuje a lze toto ustanovení považovat za ojedinělé na mezinárodní lidskoprávní scéně.

Daná kapitola obsahuje též právo uzavřít manželství a založit rodinu a také právo na vzdělání.

Na závěr v člancích osmnáct a devatenáct vymezuje ochranu uprchlíkům v právu na azyl a ochranu v případě vystěhování, vyhoštění nebo vydání.

5.2.4 Hlava III – rovnost

Kapitola začíná článkem dvacet velmi obecně, kdy se říká, že před zákonem jsou si všichni rovni. Dalších šest ustanovení rovnost více konkretizují.

Článek dvacet jedna obsahuje tzv. obecnou antidiskriminační klauzuli, která zakazuje diskriminaci na základě různých kritérií, včetně pohlaví, rasy, barvy pleti, etnického nebo sociálního původu, genetických rysech, jazyka, náboženského vyznání, politických názorů, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, zdravotního postižení, věku a sexuální orientace. Dané ustanovení koresponduje s článkem devatenáct SFEU, který hovoří o potenciálním přijetí ochrannářského opatření v případě jakékoli diskriminace. Boj proti diskriminaci zakotvený v Listině dosahuje většího rozsahu než v EÚLP, neboť výčet způsobů diskriminace je v Listině širší.

⁷⁷ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, čl. 10.

Listina hovoří o kulturní, náboženské a jazykové rozmanitosti, které přiznává taktéž náležitou ochranu.

„Rovnost žen a mužů musí být zajištěna ve všech oblastech včetně zaměstnání, práce a odměny za práci. Zásada rovnosti nebrání zachování nebo přijetí opatření poskytujících zvláštní výhody ve prospěch nedostatečně zastoupeného pohlaví.“⁷⁸

Muži a ženy mají právo na rovné zacházení nejen v pracovním životě, ale i v ostatních oblastech života. Domnívám se, že pracovní život je zdůrazněn účelně v reakci na historický vývoj, kdy pracovní podmínky, a především odměna za práci byla často zmiňovaným a diskutovaným tématem nejen na vnitrostátní úrovni, ale i mezinárodní.

Zajímavá je druhá věta, která připouští tzv. pozitivní diskriminaci, což znamená, že mohou být přijímána kvótová opatření, aby se dosáhla rovnost mužů a žen v situacích, kde např. ženy jsou nedostatečně v určitém povolání zastoupeny.

Zásadu rovnosti nelze chápat pouze v obecném smyslu slova, neboť v sobě zahrnuje formy, které se týkají různých osob a jejich projevů, proto Listina se soustředí na úpravu konkrétních oblastí, kde by mohla vzniknout faktická nerovnost.

Článek dvacet čtyři se věnuje právům dětí, kdy právě děti potřebují zvláštní ochranu s ohledem na jejich mentální rozvoj, a články dvacet pět a dvacet šest poskytují specifickou ochranu starším osobám a osobám se zdravotním postižením.

5.2.5 Hlava IV – solidarita

Kapitola čtvrtá Listiny se zaměřuje zejména na práva hospodářská a sociální, která byla obtížně začleněna do Listiny kvůli rozdílným sociálním a ekonomickým podmínkám v jednotlivých členských státech.

Jde pravděpodobně o nejkontroverznější kapitulu celé Listiny, neboť v minulosti probíhající diskuse ohledně práv, která by měla být zařazena do této

⁷⁸ Listina základních práv Evropské unie, 2012/C 326/02, čl. 23.

hlavy byla zaměřena na myšlenku, že tato hlava obsahuje práva sociální a hospodářská (tzv. práva druhé generace), jež jsou považována za práva podmíněná jednak ekonomicky, tak i právně, a proto jsou samostatně nevymahatelná.⁷⁹

Názory na to, jak by měla být tato práva chráněna a vymáhána se mohou v členských státech výrazně lišit, a proto se považuje daná kapitola za nejvíce spornou.

Úvodní články zakotvují základní práva, která jsou obvykle zakotvena v mimoústavních právních předpisech jednotlivých členských států. Články dvacet sedm a dvacet osm výslovně odkazují na vnitrostátní úpravu a činnost zákonodárců členských států v rámci vytváření podmínek pro zde obsažená práva. Články upravují právo pracovníků na informace a konzultace v rámci podniku a právo na kolektivní vyjednávání a akce.

Článek dvacet devět uvádí bezplatný přístup každého jednotlivce ke službám práce, a naopak následující článek chrání pracovníky před neoprávněným propuštěním, avšak opět s omezením ve vnitrostátní úpravě. Právo na slušné a spravedlivé podmínky každého pracovník je doplněno právem na stanovení maximální přístupné pracovní doby, na denní a týdenní odpočinek a na každoroční placenou dovolenou. Je zřejmé, že takto široce vymezená úprava pro důstojné pracovní podmínky je konkretizována v rámci vnitrostátní úpravy jednotlivými členskými státy. Šišková považuje daná ustanovení za *lex specialis* ve vztahu k obecné normě obsažené v článku patnáct Listiny, která vymezuje právo na práci a na svobodu volby povolání.⁸⁰

Lze pozorovat, že články týkající se sociálních práv vychází z úpravy Evropské sociální charty a Komunitární charty sociálních práv pracovníků.

Článek třicet dva zakazuje dětskou práci, dále stanovuje minimální věk pro přijetí do zaměstnání a zdůrazňuje ochranu vývoje mladých lidí v oblasti pracovních podmínek.

⁷⁹ STEHLÍK, Václav; HAMULÁK, Ondrej a PETR, Michal. *Právo Evropské unie: ústavní základy a vnitřní trh*. Student. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-277-6, str. 150.

⁸⁰ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-710-2, str. 210.

Mezi cíle EU bezpochyby patří ochrana rodiny a zajištění rovnováhy mezi pracovním a rodinným životem, a proto v článku třicet tři se zaručuje ženám a mužům ochrana před propuštěním z pracovního místa kvůli mateřství a rodičovství a právo na placenou mateřskou a rodičovskou dovolenou.

Úprava sociálního zabezpečení a sociální pomoci je též zaručena v rámci Listiny, a to v článku třicet čtyři, avšak s konkretizací v rámci vnitrostátní úpravy. Článek zdůrazňuje ochranu občanů EU v rámci sociálního zabezpečení a sociální pomoci, neboť to souvisí s principem náležité ochrany důstojnosti člověka, na kterém EU staví kořeny respektu k osobnosti člověka a obecně k lidským právům.

Článek třicet pět zahrnuje právo na ochranu zdraví, kde vymezuje činnost EU jako záruku vysokého stupně ochrany lidského zdraví. Z daného vyplývá, že EU musí brát v úvahu zdraví občanů při svých politických a regulačních rozhodnutích, neboť ochrana zdraví se řadí mezi nejdůležitější aspekty sociální solidarity.

Poslední tři články dané kapitoly se věnují přístupu ke službám obecného hospodářského zájmu, ochraně životního prostředí, a ochraně spotřebitele. Zde nejde o práva tradiční, ale o tzv. moderní práva, která souvisí obecně s osobou člověka a ochranou přírody.

5.2.6 Hlava V – občanská práva

Jde zejména o politická práva, tedy právo volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu, dále volební právo v obecních volbách, právo obracet se na evropského veřejného ochránce práv, petiční právo, právo na řádnou správu a právo na přístup k dokumentům související s orgány a činnostmi EU.

Dále jsou zaručena práva na diplomatickou a konzulární ochranu a právo volného pobytu a pohybu. Právo volnosti pohybu je osvobozeno od vázanosti na pracovněprávní postavení a je deklarováno jako osobnostní právo.

Avšak největší problémy s danou kapitolou se objevují v osobní působnosti ustanovení této hlavy, tedy ve vymezení subjektů, na které tato práva dopadají, neboť je evidentní, že Listina v této kapitole adresáty norem rozlišuje, a to na:

1. Každý občan EU.

2. Fyzická osoba s bydlištěm nebo právnická osoba se sídlem v členském státě.
3. Každá osoba.

Z daného rozdělení vyplývá, že Listina přiznává některá práva i občanům ze třetích států.

Institut evropského občanství zavedla Maastrichtská smlouva slovy: „**RESOLVED** to establish a citizenship common to nationals of their countries.“⁸¹

Amsterodamská smlouva upřesnila výklad doposud nejasného pojmu evropského občanství a uvedla, že v žádném případě nejde o substituci státního občanství, ba naopak státní občanství je podmínkou získání evropského občanství.

Z Listiny tedy vyplývá, že pouze občanům EU jsou vyhrazena práva obsažená v člancích třicet devět, čtyřicet a čtyřicet šest, kterými jsou volební právo do Evropského parlamentu, volební právo do obecních voleb a právo na diplomatickou a konzulární ochranu.

Za neobvyklé ustanovení lze považovat článek čtyřicet jedna, který zakotvuje právo na řádnou správu. Problém nastává v interpretaci sousloví „řádná správa“. Blahož ve své publikaci vymezuje, že právo na řádnou správu: „*je ve stavu zrodu a zdaleka se nevztahuje pouze na orgány správní, ale též soudní a v širším smyslu i zákonodárné, neboť jeho obsahem je dobré spravování věcí veřejných.*“⁸²

Z myšlenky vyplývá, že pravděpodobným záměrem tohoto ustanovení je zajistit, aby veřejné orgány, soudy a zákonodárné instituce jednaly spravedlivě, transparentně a v souladu s právními principy a základními právy občanů.

Zatímco je právo na řádnou správu v mnoha členských státech chápáno jako objektivní, ve smyslu Listiny jde o právo subjektivní. Jde o právo, které přísluší každému člověku (bez ohledu na členství EU) a zahrnuje nestrannost, spravedlivost a rychlost v rámci vyřizování správních záležitostí s orgány a institucemi EU.⁸³

⁸¹ Treaty on European Union, C 191, 29/07/1992 P.

⁸² BLAHOŽ, Josef. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. Praha: ASPI, 2005. ISBN 8073570734, str. 254.

⁸³ TICHÝ, Luboš, 2006. *Evropské právo*. 3. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck. ISBN 80-717-9430-9, str. 136.

5.2.7 Hlava VI – soudnictví

Hlava šestá zakotvuje zejména procesní práva týkající se soudní ochrany a lze pozorovat, že výraznou inspirací jim byla EÚLP.

Domnívám se, že justiční práva obsažená v této hlavě lze považovat za kodifikaci základních principů vycházejících obecně z práva na spravedlivý proces.

Kapitola uvádí právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces, zahrnující právo na přístup k soudu, princip veřejnosti, právo na spravedlivé projednání věci, právo na projednání v přiměřené lhůtě, právo na nestranný a nezávislý soud a právo na zákonného soudce.

Článek čtyřicet osm separátně uvádí právo na obhajobu a presumpci nevinu a článek čtyřicet devět a padesát se věnují dalším zásadám spravedlivého procesu pro trestní řízení, kterými jsou zásady zákonnosti a přiměřenosti trestných činů a trestů a právo nebýt stíhán nebo trestán dvakrát za stejný trestný čin.

Nelze si nevšimnout, že daná kapitola v porovnání s EÚLP je poměrně užší. Postrádám např. výslovné právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem či právo na výslech svědků.

5.2.8 Hlava VII – obecná ustanovení

Jde o poslední hlavu Listiny, jež je klíčová při interpretaci Listiny jako takové. Vymezuje rozsah použitelnosti Listiny a pravidla jejího výkladu.

Čl. 51:

„1. Ustanovení této listiny jsou při dodržení zásady subsidiarity určena orgánům, institucím a jiným subjektům Unie, a dále členským státům, výhradně pokud uplatňují právo Unie. Respektují proto práva, dodržují zásady a podporují jejich uplatňování v souladu se svými pravomocemi, při zachování mezí pravomocí, které jsou Unii svěřeny ve Smlouvách.

*2. Tato listina nerozšiřuje oblast působnosti práva Unie nad rámec pravomocí Unie, ani nevytváří žádnou novou pravomoc či úkol pro Unii, ani nemění pravomoc a úkoly stanovené ve Smlouvách.*⁸⁴

Lze říci, že Listina definuje svoji oblast působnosti v rámci příslušnosti funkční a institucionální. Ustanovení zdůrazňuje, že uplatňování Listiny musí respektovat zásadu subsidiarity, což znamená, že pravomoci EU jsou omezeny na to, co je nezbytné pro dosažení jejích cílů a v jiných případech mají pravomoci členské státy. V této větě se projevuje příslušnost funkční.

Působnost institucionální se vyskytuje v rámci věty, kde se říká, že Listina se vztahuje na orgány a instituce EU a členské státy, které v rámci svých pravomocí mají povinnost respektovat práva a zásady stanovené v Listině.

Odstavec druhý výslovně uvádí, že Listina nezakládá nové pravomoci pro EU a ani žádné pravomoci nemění. Tímto ustanovením se pravděpodobně chtělo zdůraznit, že Listina slouží k ochraně práv, která již existují v rámci pravomocí EU a členských států a nikoli, aby bylo za cíl považováno vytváření nových pravomocí nebo úkolů pro Unii.

Čl. 52

„1. Každé omezení výkonu práv a svobod uznaných touto listinou musí být stanoveno zákonem a respektovat podstatu těchto práv a svobod. Při dodržení zásady proporcionality mohou být omezení zavedena pouze tehdy, pokud jsou nezbytná a pokud skutečně odpovídají cílům obecného zájmu, které uznává Unie, nebo potřebě ochrany práv a svobod druhého. ...“⁸⁵

Z uvedeného vyplývá, že každé omezení práv a svobod, která jsou uznaná Listinou musí být stanoveno zákonem, a nelze připustit omezení libovolným rozhodnutím.

Je zde vyzdvížena zásada proporcionality, jakožto princip, který musí být při omezování práv a svobod vždy respektován. Tento princip vyžaduje, aby omezení byla úměrná cíli, kterým mají sloužit a aby nebyla zavedena, pokud by

⁸⁴ Listina základních práv Evropské unie, 2012/C 326/02, čl. 51.

⁸⁵ Listina základních práv Evropské unie, 2012/C 326/02, čl. 52.

byla zbytečná nebo nepřiměřená, a Listina se tak snaží zajistit, že omezení práv a svobod jednotlivců jsou legitimní, transparentní a založené na zásadách právního státu.

Odstavec druhý a třetí daného článku se věnují vztahu Listiny s jinými prameny práva, která zahrnují lidská práva. Konkrétně se hovoří o vztahu s EÚLP a Smlouvami. Výslovně uvádí, že Listina je oprávněna poskytovat základním právům a svobodám širší ochranu, avšak Úmluva představuje minimální standard ochrany, který již nesmí být snížen. Podrobněji ke vztahu EU k Radě Evropy a její Úmluvě v kapitole níže.

Odstavec čtvrtý, pátý, šestý a sedmý se zaměřuje na výklad vnitrostátních předpisů a činností soudů. Tato ustanovení jsou důležitá pro zajištění souladu s ústavními tradicemi členských států a určují, jak mohou být práva v Listině interpretována a prováděna.

Článek padesát tři říká, že i když Listina poskytuje určitou ochranu lidským právům, nelze tuto ochranu omezit na úkor jiných práv, jež jsou obsažena v jiných uznaných právních dokumentech, jako je EÚLP a ústavy členských států.

Závěrečné ustanovení se věnuje zákazu zneužití práva, kterým se má zajistit, aby práva v Listině uznaná nebyla zneužívána k účelům, které by byly v rozporu se základní myšlenkou a cílem tohoto dokumentu.

5.3 Právní závaznost Listiny základních práv Evropské unie

„Žádné ustanovení Charty nesmí být vykládáno jako omezení nebo dokonce porušení lidských práv a základních svobod, která jsou uznána unijním právem, mezinárodním právem veřejným a ústavním právem členských států.“⁸⁶

Daná myšlenka, zdůrazňující důležitost lidských práv a základních svobod, vyjadřuje obecný princip, který reflektuje základní hodnoty, na kterých EU stojí. Jde především o zachování demokracie, právního státu a respektu k základním lidských právům. Tím, že se přihlíží k mezinárodnímu právu a právu ústavnímu

⁸⁶ TICHÝ, Luboš, 2006. *Evropské právo*. 3. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck. ISBN 80-717-9430-9, str. 139.

členských států se posiluje význam respektování těchto práv na lokální i globální úrovni.

Ovšem při otázce výkladu Listiny se musíme taktéž zaměřit na problematiku, komu daná práva přiznává Listina a komu ukládá povinnost je respektovat. Jde tedy o otázku aktivní a pasivní legitimace.

Aktivní legitimaci jsem lehce nastínila již v kapitole „Hlava V – občanská práva“, kde jsem hovořila o osobní působnosti Listiny, která se vyjadřuje slovy „každý“, „občan EU“ či „fyzická osoba s bydlištěm nebo právnická osoba se sídlem v členském státě“. Některá ustanovení Listiny tedy jasně diferencují v rámci osobní působnosti a stanovují konkrétně, vůči komu jednotlivá ustanovení působí.

Dle článku padesát jedna Listina přiznává pasivní legitimaci:

1. Evropské unii, jejím orgánům, institucím a jiným jejím agenturám.
2. Členskými státy.

Pasivní legitimace je jasně určena Evropské unii univerzálně, neboť dopadá na EU jako celek a také stanovuje limity pro zákonodárnu, výkonnou i soudní činnost, kde se v každé této oblasti zdůrazňuje soulad s LZPEU. Nelze opomenout i lidskoprávní aspekt jako limit při jednání EU v rámci vnějších vztahů.

Povahu Listiny vůči členským státům můžeme hodnotit jako relativní, protože její působnost se bude projevovat pravděpodobně pouze v určitých oblastech jejich činností, a to budou taková, která se pojí s výkonem EU. Můžeme tedy shrnout, že Listina působí v rámci evropské integrace v oblastech, kde má EU pravomoc, avšak nemá právo zasahovat do pravomoci členských států ve vnitrostátních záležitostech. Jde tedy o určitý projev zásady subsidiarity, jež zajišťuje, že záležitosti by měly být řešeny na co nejnižší úrovni, která je pro ně příslušná, a že vyšší úrovně moci by měly zasahovat pouze v případech, kdy je to nezbytně nutné a kdy nižší úrovně nedokáží účinně jednat.

Významné rozhodnutí na poli SD EU týkající se toho, jak unijní právo a vnitrostátní právo spolu interagují a jaký je vztah mezi nimi v rámci unijního právního systému, vzniklo v roce 2013 ve věci **Åkerberg Fransson**⁸⁷.

Soudní dvůr vynesl výrok, že použitelnost unijního práva se nevztahuje ke konkrétní situaci, ale klíčové je zvážení toho, zda každý jednotlivý dotčený případ

⁸⁷ Rozsudek SD EU ze dne 20. dubna 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, C 114/08, ECLI:EU:C:2013:280.

spadá do působnosti práva EU za účelem použití ochrany práv jednotlivců a kontroly národních právních ustanovení na základě unijních normativních aktů, v našem případě Listiny základních práv EU.

Díky tomuto rozhodnutí vznikla široká působnost Listiny a bylo nutné ji zredukovat. SD EU přišel s konkretizací této otázky ve věci **Siragusa**⁸⁸ v roce 2014, kde se věnoval vymezení uplatnění přímého účinku unijního práva ve vnitrostátním právním prostředí. Vymezil podmínky pro aplikaci národního práva v rámci unijního. Je nutné:

1. Sledovat, zda má vnitrostátní úprava za cíl stanovené uplatnění unijního práva.
2. Sledovat, jaká je povaha dané právní úpravy.
3. Vymezit a porovnat cíle národní úpravy a unijní.
4. Zjistit, zda existuje nějaké zvláštní ustanovení unijního úprava v dotčené oblasti.

Abych to shrnula, tak SD EU vymezil, že aby se jednalo o uplatnění práva EU, musíme si určit účel a povahu vnitrostátní úpravy, srovnat cíle úpravy národního práva a unijního a na závěr zjistit, zda neexistují v rámci unijního práva nějaká specifická ustanovení upravující dotčenou oblast.

⁸⁸ Rozsudek SD EU ze dne 6. března 2014, *Cruciano Siragusa v. Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, C-206/13, ECLI:EU:C:2014:126.

6 Ochrana lidských práv v rámci vnitrostátní úpravy

Ochrana lidských práv v rámci národní úrovně je stěžejním aspektem demokratického právního státu. Každý stát má své vlastní právní, institucionální a ústavní mechanismy k zajištění náležité ochrany těchto práv vlastních občanů.

Mezi takové obecné mechanismy a nástroje patří především ústava a zákony, kde ústava slouží jako základní právní dokument, který konkretizují a rozvíjí další zákony. Klíčovým ochranným prvkem pro lidská práva je existence nezávislého soudnictví, který poskytuje občanům se aktivně domoci svých práv a požadovat jejich nápravu.

Některé země zřizují speciální mimosoudní instituce, které jsou pověřeny k řešení stížností občanů. Tímto úřadem může být např. veřejný ochránce práv, který poskytuje ochranu nejen v rámci veřejného zájmu, ale také v porušování lidských práv nebo různé národní ústavy pro lidská práva, které jsou zodpovědné za sledování stavu lidských práv a podávají možnosti pro zlepšení konkrétních problematických situací.

Nelze opomenout ani zahraniční politiku. Jednotlivé státy mohou být signatáři mezinárodních smluv o lidských právech, čímž se zavazují k jejich dodržování. Ovšem je tu i možnost svěřit monitorování a podporu dodržování lidských práv nadnárodním organizacím.

Existuje tedy mnoho způsobů, jak začlenit lidská práva do národních právních řádů, nicméně každý způsob nabízí jinou ochranu těmto právům.

Je zřejmé, že problematika lidských práv je dynamický proces, který vyžaduje ustavičnou pozornost a s tím související úpravy v jednotlivých právních rádech. Jde o jakousi společenskou výzvu, která spočívá v aktivní účasti samotných států, resp. jejich orgánů, občanů i nevládních organizací a jiných aktérů, jejíž cílem je umožnit státnímu občanu žít v demokratické společnosti s respektem především k jeho důstojnosti, svobodě a rovnosti.

6.1 Samostatnost práva Evropské unie

Začnu-li hovořit o povaze EU, není jednoduché vymezit jednoznačnou definici tohoto mezinárodního subjektu. Evropská unie v sobě zahrnuje jednak prvky federace, a to např. v podobě dvojího zákonodárství a následně zásady dělby pravomocí, a jednak prvky konfederace, které se projevují ve smluvním základě EU nebo v právní subjektivitě samotných členských států. Avšak s jistotou můžeme říct, že se jedná o plnohodnotný subjekt práva jak z pohledu práva mezinárodního, tak i národního vystavený na principu supranacionality, tedy nadstátnosti. Vztah mezi EU a členskými státy je subordinační, na rozdíl od práva mezinárodního, které se vyznačuje vztahem koordinačním. Členské státy přenesly určitý výkon svých pravomocí na nadnárodní subjekt, kterou je Evropská unie, a následně se jí v tomto rozsahu podřídily.⁸⁹

Definovanou supranacionalitu lze vymezit určitými pojmovými znaky:⁹⁰

1. Vlastní právní subjektivita
2. Vlastní pravomoc v oblasti legislativní, výkonné a soudní
3. Vlastní institucionální sktruktura odpovídající pravomoci
4. Vlastní zájmy a vlastní vůle
5. Vlastní normotvorná činnost (kompetence vytvářet vlastní právní vztahy s třetími subjekty)
6. Vlastní právní řád
7. Přímý účinek vlastních právních aktů
8. Závaznost a vynutitelnost rozhodnutí vlastních orgánů pro členské státy
9. Finanční nezávislost
10. Vlastní občanství
11. Vlastní společná měna a měnová politika

⁸⁹ TOMÁŠEK, Michal; TÝČ, Vladimír a MALENOVSKÝ, Jiří. *Právo Evropské unie*. Student. Praha: Leges, c2013. ISBN 978-80-87576-53-3, str. 55.

⁹⁰ HAMULÁK, Ondrej. *Právo Evropské unie v judikatuře Ústavního soudu České republiky: reflexe členství a otázek evropského práva v ústavní judikatuře*. Teoretik. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-43-1, str. 23-24.

Z daného vyplývá, že jde o povahu, která je značně odlišná od klasických mezinárodních organizací a je tu jasný důraz na efektivitu dosahování stanovených cílů v rámci evropské spolupráce.

Povaze EU se věnoval SD EU v mnoha případech, a proto se pokusím definovat její povahu pomocí judikátů zde vydaných.

Výrazným charakteristickým znakem EU je její **samostatnost**. V rozhodnutí **Van Gend en Loos** se SD EU vyjádřil k chápání samostatnosti EU slovy: „*společenství vytváří nový právní řád mezinárodního práva, v jehož prospěch členské státy omezily – byť v omezeném rozsahu – svá suverénní práva, a jehož subjekty nejsou jenom členské státy, ale i jejich příslušníci.*“⁹¹

Zde SD EU zdůraznil především jednotu v působnosti práva EU, která je schopna přímo ovlivňovat i právní status jednotlivce. Zakotvil princip přímého účinku.

Rozhodnutí **Costa vs. ENEL** se věnovalo vztahu mezi vnitrostátním právem a právem EU. Jde o zlomový judikát, kde se Soudní dvůr vyjádřil k principu přednosti práva EU a judikoval: „*Na rozdíl od běžných mezinárodních smluv Smlouva o EHS zvedla vlastní právní řád, který se stal součástí právních systémů členských států od vstupu Smlouvy v platnost a který je pro jejich soudy závazný.*“⁹²

Vztah mezinárodního práva k právu evropskému řešil Soudní dvůr také. V rozhodnutí **Kadi** judikoval, že v rámci unijního práva existují určité části, které mají přednost i před závazky mezinárodními a těmito částmi, které musí jít do popředí jsou lidská práva. „*...povinnosti, které ukládá mezinárodní dohoda, nemohou mít za následek porušení ústavních zásada Smlouvy o ES, mezi něž se řadí i zásada, že veškeré káty Společenství musí respektovat základní práva, což je podmínkou jejich legality, k jejímuž přezkumu je příslušný Soudní dvůr v rámci úplného systému procesních prostředků založeného Smlouvou.*“⁹³

Dalším znakem EU je její **dominance**. Dominanci ve smyslu práva EU chápeme jednak jako přednost aplikace unijního práva v případě střetu s normou

⁹¹ Rozsudek SD EU ze dne 5. února 1963, N. V. Algemene Transport-en Expeditie Onderneming Van Gend en Loos v. Netherlands Fiscal Administration, č. 26/62, ECLI:EU:C:1963:1.

⁹² Rozsudek SD EU ze dne 15. července 1964, Flaminio Costa proti E.N.E.L., č. 6/64, ECLI:EU:C:1964:66.

⁹³ Rozsudek SD EU ze dne 18. července 2013, Evropská komise a další proti Yassinu Abdullahu Kadi, spojené věci C-584/10 P, C-593/10 P a C-595/10 P, ECLI:EU:C:2013:518.

práva vnitrostátního, jednak jako chápání vnitrostátního právního řádu pomocí eurokonformního výkladu⁹⁴ a též jako existenci sankčních nástrojů pro případ nerespektování tohoto práva. Avšak je nutné upozornit na fakt, že právo EU v žádném případě nefunguje na principu nadřazenosti, nýbrž na principu přednosti.

K principu nepřímého účinku se Soudní dvůr vyjádřil v judikátu **Von Colson**, kde se zaměřil na otázku, zda směrnice může vyvolávat určité právní následky i v případě, kdy nebyla řádně implementována v implementační lhůtě do vnitrostátního právního řádu. „... členské státy jsou povinny přijmout opatření, která jsou dostatečně účinná pro dosažení cíle směrnice, a zajistit, aby se uvedených opatření mohly osoby účinně dovolávat před vnitrostátními soudy.“⁹⁵ Byla tu tedy vyjádřena myšlenka povinnosti národních soudů vykládat vnitrostátní právo ve smyslu a podle účelu práva EU.

Abych to shrnula, tak povahu práva EU charakterizují především znaky jako autonomie a dominance. Pro konkretizaci těchto znaků lze využít principy a účinky, kterými právo EU ovlivňuje vnitrostátní právní úpravu. Jsou to:

1. Přímá použitelnost
2. Přímý účinek
3. Nepřímý účinek
4. Princip přednosti
5. Princip odpovědnosti za škodu

⁹⁴ Jedná se o nepřímý účinek práva EU.

⁹⁵ Rozsudek SD EU ze dne 10. dubna 1984, Sabine von Colson a Elisabeth Kamann proti Land Nordrhein-Westfalen. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce: Arbeitsgericht Hamm - Německo. Rovné zacházení pro muže a ženy - Přístup k zaměstnání, Věc 14/83, ECLI identifier: ECLI:EU:C:1984:153.

6.2 Česká republika a její vztah k právu Evropské unie

Česká republika je členem EU od 1. května 2004. Současně s námi přistoupilo dalších devět států a šlo o dosud největší rozšíření členské základny EU.

Se vstupem do takového společenství se pojí určitá práva a povinnosti, které členské státy se zavazují dodržovat a respektovat. Pro snadnější orientaci v této problematice stručně uvedu v bodech shrnutí práv a povinností, které vstup do EU obnáší.

Mezi práva patří zejména⁹⁶:

1. Revizní princip primárního práva členskými státy
2. Zachování národní identity členských států
3. Zachování dělby moci mezi členskými státy a EU
4. Dobrovolné členství
5. Loajální spolupráce mezi členskými státy a EU

Mezi povinnosti patří zejména:

1. Povinnost respektovat a dodržovat základní hodnoty EU
2. Povinnost projevovat loajalitu vůči cílům a institucím EU
3. Povinnost respektovat závaznou povahu práva EU
4. Povinnost chránit zájmy EU ve světě

Vstup do EU umožňuje členským státům nejen plně využívat veškerých výhod plynoucích ze společenství, ale také zajišťuje, že členské státy jsou aktivními a odpovědnými aktéry v evropské integraci.

Přistoupení ČR k EU bylo výsledkem dlouhého procesu příprav a jednání, který přinesl mnoho změn do českého právního řádu s cílem zajistit shodu s právem EU. Přistoupení bylo formálně potvrzeno na summitu v Kodani v roce 2002. O přistoupení ČR k EU se ve dnech 13. a 14. června konalo referendum, kde 77 % voličů (z celkové účasti 41,73 %) podpořilo vstup do tohoto společenství.

Tahle akce měla významný dopad na právní řád České republiky, kdy k jeho změnám došlo nejen na úrovni prosté legislativní, ale i ústavní.

⁹⁶ STEHLÍK, Václav; HAMULÁK, Ondrej a PETR, Michal. *Právo Evropské unie: ústavní základy a vnitřní trh*. Student. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-277-6, str. 42 - 46.

Ústavní změna spočívala v doplnění ústavy o články 10a a 10b, kde se potvrdila přednost a závaznost práva EU. Jedná se o tzv. euronovelu Ústavy ČR. *„Mezinárodní smlouvou mohou být některé pravomoci orgánů České republiky přeneseny na mezinárodní organizaci nebo instituci.“*⁹⁷

Tedy v okamžiku vzniku členství v EU započal přenos některých pravomocí takovým způsobem, že ČR „propůjčila“ možnost rozhodovat o některých otázkách orgánům EU. V tomto rozsahu se omezily pravomoci všech vnitrostátních rozhodovacích orgánů bez ohledu na to, zda jde o pravomoci normativní nebo individuálně rozhodovací.⁹⁸

Tomuto „propůjčení“ se věnoval Ústavní soud ČR v rozhodnutí **Cukerné kvóty**. Uvedl, že jde o podmíněný přenos kompetencí, což znamená, že stále originálním nositelem suverenity je samotná ČR.

*„Delegace části pravomocí vnitrostátních orgánů může probíhat potud, pokud způsoby ES jsou slučitelné s uchováním státní suverenity České republiky a způsobem, jenž neohrožuje samotnou podstatu materiálního právního státu.“*⁹⁹

ÚS ČR tedy vykládá vnitrostátní ústavní právo s přihlédnutím k principům plynoucích z práva EU, avšak s dvěma limity spočívající v:

1. Čl. 1 odst. 1 Ústavy - uchování státní suverenity ČR
2. Čl. 9 odst. 2 Ústavy - zachování podstaty materiálního právního státu

V roce 2002 bylo přijato rámcové rozhodnutí Rady EU o evropském zatýkacím rozkazu o předávání mezi členskými státy EU¹⁰⁰ (**eurozatykač**), jehož cílem bylo urychlit a zjednodušit trestní řízení, a tím pádem zrušit formální postup vydávání osob na základě klasické extradice. Tohle rozhodnutí se zdálo být kolidující se základním právem obsaženým v čl. 14 odst. 4 LZPS, podle kterého nikdo nesmí být k opuštění své vlasti. Na základě tohoto rozhodnutí Rady EU byl povolán ÚS ČR, který zkoumal rozpor implementovaného práva EU s ústavním

⁹⁷ Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992, ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb., 319/2009 Sb., 71/2012 Sb. a 98/2013 Sb., čl. 10a.

⁹⁸ ŠIŠKOVÁ, Naděžda a MATOCHOVÁ, Soňa. *Evropské a české právo, jejich vzájemný poměr v judikatuře Ústavního soudu ČR*. Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-809-3, str. 38.

⁹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. března 2006, sp. zn. Pl. ÚS 50/04 (č. 154/2006 Sb.).

¹⁰⁰ Rámcové Rozhodnutí Rady ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy.

pořádkem ČR. ÚS shledal eurozatykač jako ústavně konformní a dospěl k následujícímu závěru. Pokud soud shledá rozpor přijímaného práva EU s ústavním pořádkem ČR, nastupuje přednost komunitárního práva, avšak dotkne-li se evropské ustanovení čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR, je nutné upřednostnit vnitrostátní právo.¹⁰¹ Projevuje se tu jasný zájem státu na ochraně lidských práv, neboť i ta jsou součástí materiálního právního státu.

Velmi ucelené rozhodnutí ÚS ČR věnující se problematice práva EU a jeho vztahu k právu vnitrostátnímu představuje náleží **Lisabon I.**¹⁰²

ÚS ČR se zde vyjádřil k otázce interpretace přenosu kompetencí a také jeho limitu. Přehledně shrnutou tuto stěžejní problematiku judikátu uvádí Šišková ve své publikaci následovně:¹⁰³

1. ČL. 10a Ústavy hovoří o sdílené suverenitě, kdy lze delegovat pouze některé pravomoci orgánů ČR, a to s limitem v těch věcech, kdy by docházelo k narušení svrchovanosti státu (čl. 1 Ústavy).
2. Neopomenutelným limitem přenosu pravomocí je zachování materiálního právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy).
3. Výše zmíněné dva limity značí tzv. podmíněné propůjčení pravomocí.
4. S ohledem na materiální jádro Ústavy ČR je významná budoucí konkrétní aplikace Lisabonské smlouvy, a nikoli vlastní text nebo obsah.
5. Nesoulad mezinárodních smluv s ústavním pořádkem lze dovodit i ex post, tedy po její ratifikaci, a to cestou ústavní stížnosti.

¹⁰¹ Nález Ústavního soudu ze dne 3. května 2006, sp. zn. Pl. ÚS 66/04 (č. 434/2006 Sb.).

¹⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2008, sp. zn. Pl. ÚS 19/08 (č. 446/2008 Sb.).

¹⁰³ ŠIŠKOVÁ, Naděžda a MATOCHOVÁ, Soňa. *Evropské a české právo, jejich vzájemný poměr v judikatuře Ústavního soudu ČR*. Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-809-3, str. 56 – 67.

7 Lidská práva jako pojítka Rady Evropy a Evropské unie

Rada Evropy je mezinárodní organizace založená s cílem podporovat spolupráci a ochranu lidských práv na evropském kontinentu. Byla založena v roce 1949 a jejím sídlem je francouzské město Štrasburk. Je nutné si uvědomit, že Rada Evropy je odlišný fungující systém od EU, což znamená, že členství v EU je nezávislé na členství Rady. Rada sčítá 47 členských států.

Mezi hlavní cíle Rady Evropy patří prosazování a ochrana lidských práv, demokracie a právního státu a lze rovněž hovořit o nejstarším ústředním mechanismu ochrany lidských práv na evropském kontinentu. Organizace vytvořila několik lidskoprávních dokumentů včetně Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jejíž primárním posláním je poskytnutí ochrany právům jednotlivců před neoprávněnými zásahy státu. Každý stát, který žádá o členství v organizaci, musí přistoupit k EÚLP, jelikož přijetí a následná ratifikace EÚLP je jednou ze základních podmínek členství v Radě. Kromě samotné Úmluvy, která byla přijata v roce 1950 existuje několik protokolů, které slouží k rozšíření a zdokonalení ochrany lidských práv, neboť obsahují dodatečná ustanovení, díky kterým se vytváří další nástroje pro efektivní lidskoprávní ochranu.

EÚLP chrání jen omezený počet lidských práv, což je podobné mnoha dalším mezinárodním právním dokumentům. Její účinnost spočívá spíše v tom, jak je prováděna a sledována než v samotném výčtu práv, neboť hlavním orgánem pro kontrolu dodržování těchto práv je ustanoven na základě čl. 19 EÚLP Evropský soud pro lidská práva.¹⁰⁴

Čl. 32 EÚLP uděluje ESLP pravomoc interpretovat a aplikovat Úmluvu při posuzování stížností, ať už jsou to stížnosti mezi státy či jednotlivci. Čl. 34 Úmluvy dává každé fyzické osobě, nevládní organizaci nebo skupině osob, které se cítí být kráceny na právech poskytovaných Úmluvou právo podat stížnost proti zúčastněné smluvní straně, která porušení potenciálně způsobila. Dále čl. 35 Úmluvy pak stanoví podmínky, za kterých může být taková stížnost přijata k posouzení.

¹⁰⁴ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3., dopl. vyd. Beckova skripta. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-318-9, str. 34.

EÚLP lze považovat za základní nástroj ochrany lidských práv v Evropě, který přijaly všechny členské státy Rady Evropy, avšak se vznikem Evropského společenství (nyní EU) vzplanula otázka přístupu Společenství k závazkům plynoucím z EÚLP. I když se zdá přistoupení EU k EÚLP logickým krokem k propojení závazků plynoucích ze základních lidských práv, vyřešení této otázky potenciální akcese zůstává dosud nevyhlouknutým oříškem jak v problematice právní, tak i politické. Evropská Komise v letech 1979, 1990 a 1993 předložila své návrhy o přistoupení Společenství k EÚLP. V roce 1996 vytvořil Soudní dvůr EU stanovisko k této věci pod číslem 2/94¹⁰⁵, kde dochází k závěru, že Smlouvy neudělují Společenství pravomoc přijímat pravidla týkající se lidských práv nebo uzavírat mezinárodní úmluvy v této oblasti, z čehož plyne, že akcese byla právně nemožná. Tuto situaci změnilo přijetí Lisabonské smlouvy, která v článku 6 odstavce 2 uložila povinnost Evropské unii přistoupit k EÚLP. V roce 2010 byla zahájena jednání s Radou Evropy o návrhu dohody o přistoupení. O tři roky později se Komise obrátila na Soudní dvůr EU, aby vyjádřil stanovisko ohledně souladu se Smlouvami EU, načež Soudní dvůr EU v dané věci pod číslem 2/13¹⁰⁶ uvedl, že návrh dohody má potenciálně nepříznivý dopad na vlastnosti práva EU a může být narušena jeho nezávislost, a proto až dodnes otázka akcese EU k EÚLP visí ve vzduchu jako nevyřešený problém.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Posudek Soudního dvora EU ze dne 28. března 1996, č. 2/94.

¹⁰⁶ Posudek Soudního dvora EU ze dne 18. prosince 2014, č. 2/13.

¹⁰⁷ MARZOCCHI, Ottavio, 2023. Fakta a čísla o Evropské unii Evropský parlament. Ochrana hodnot podle článku 2 Smlouvy o EU [online]. Dostupné také z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/146/ochrana-hodnot-podle-clanku-2-smlouvy-o-eu>.

8 Současné lidskoprávní výzvy na poli Evropské unie

Lidský a technologický vývoj prostupuje životy každého z nás, a nelze jej zastavit, ani zpomalit. Lidská touha po zdokonalování a technologická inovace nám přináší stále nové možnosti a pohodlí, které formují naši každodenní realitu. Tento vývoj ovlivňuje všechny oblasti našich životů a je důležité si uvědomit, že jde o nepřestávající proces, který formuje naši budoucnost a s takovými novými výzvami a etickými dilematy přichází velká zodpovědnost. Principy práva často reflektují potřebu přizpůsobit se tomuto neustálému vývoji a zároveň chránit lidská práva a základní etické hodnoty, a proto bych chtěla na závěr nastínit nové výzvy a problémy, které s takovou dobou jsou neodmyslitelně spojeny.

EU čelí právním a humanitárním výzvám při zajišťování ochrany lidských práv migrantů a žadatelů o azyl, včetně otázek souvisejících s podmínkami zadržení, přístupem ke spravedlivým azylovým řízením a zacházením se zranitelnými skupinami jako jsou např. nezletilí, těhotné ženy či osoby se zdravotním postižením. Je nezbytné zajistit, aby podmínky zadržení byly v souladu s mezinárodními standardy lidských práv a zaručovaly důstojné zacházení a základní lidské potřeby, včetně přístupu k lékařské péči a právní pomoci. Právo na dostatečnou právní pomoc patří do aspektů týkajících se přístupu ke spravedlivému azylovému řízení, kde je nezbytné zajistit možnost vůbec podat takovou žádost o azyl, a především přístup k nezávislému a nestrannému rozhodování o žádosti. Důraz by měl být kladen na dodržování lidských práv a důstojnosti všech migrantů a žadatelů o azyl bez ohledu na jejich migrační status či situaci, a proto zajištění ochrany takových práv zahrnuje mimořádnou spolupráci mezi členskými státy EU, posílení právních a institucionálních rámců a dialog s mezinárodními organizacemi a občanskou společností.

Velice dublujícím tématem v současném světě je nekončící diskriminace a nerovnost, která se projevuje především v oblastech etnických menšin, jednotlivců LGBT a lidí se zdravotním postižením. Lze pozorovat, že proti diskriminaci se bojuje na mnoha úrovních, nicméně stěžejním nástrojem je bezpochyby ochrana právní. V oblasti zaměstnání může diskriminace přicházet ve formě nespravedlivého přístupu k pracovním příležitostem, nižších platů nebo

v některých případech je pro určité jedince mimořádně problematické získat práci vůbec, a to kvůli předsudkům či stereotypům. Ve vzdělávání můžeme spatřovat diskriminaci v nedostatečné podpoře či přístupu ke vzdělání nebo minoritní reprezentaci různých kultur a identity ve vzdělávacím systému. Boj proti diskriminaci a nerovnosti v důsledku vyžaduje nejen posílení právní ochrany, ale také širší sociální změny, včetně změny postojů a podpory aktivního zapojování marginalizovaných skupin do rozhodovacích procesů, které by mělo vést k vytvoření prostředí, jež respektuje a podporuje rozmanitost a zajišťuje rovnost pro všechny.

V kontextu rychlého pokroku digitálních technologií přicházejí obavy o to, jaký dopad mohou mít tyto technologie na právo jednotlivců na soukromí. Na jedné straně kybernetická bezpečnost je nezbytná pro ochranu sítí, systémů a dat před kybernetickými hrozbami a zabezpečení digitální infrastruktury je klíčové pro ochranu citlivých informací a udržení důvěryhodnosti digitálních služeb. Na druhé straně digitální technologie mohou umožňovat sběr, uchovávání a analýzu obrovského množství osobních dat, což může vést k porušování soukromí a potenciálnímu zneužití těchto důvěrných informací, a proto pro tvůrce politik EU je nezbytné hledat rovnováhu mezi těmito dvěma cíli, která zpravidla zahrnuje vytváření právních nástrojů a regulačních systémů umožňující posílení kybernetické bezpečnosti a současně chránící práva jednotlivců na soukromí.

Extrémní zvyšování teplot, mimořádné povětrnostní jevy, stoupající hladiny moří a mnoho dalších biologických faktorů představují jednu z největších globálních hrozeb současného světa, jež má významný dopad na životní prostředí, a s tím související lidské právo. Pro EU je naléhavé řešit tyto problémy a hledat udržitelná řešení, která budou zohledňovat jak ochranu klimatu, tak i lidských práv. To může zahrnovat podporu politik, které snižují emise skleníkových plynů, ochranu biodiverzity, adaptaci na změnu klimatu a podporu udržitelných životních prostředků pro všechny.

Vážnou hrozbu pro bezpečnost občanů a stabilitu regionu EU a světa vůbec představuje terorismus. Boj proti terorismu na úrovni EU je komplexním a neustále se vyvíjejícím tématem, který vyžaduje koordinovaný přístup mezi členskými státy. Koordinovaný přístup primárně zahrnuje výměnu informací a spolupráci mezi policejními a bezpečnostními orgány členských států, což se může projevat ve

sdílení zpravodajských informací, společném vyšetřování a operacích proti teroristickým skupinám. EU bezpochyby podporuje prevenci radikalizace zejména prostřednictvím programů sociální integrace, vzdělávání a podpory pro ty, kteří jsou radikalizací ohroženi. Dále přijímá legislativní opatření k posílení právního rámce především v oblasti trestněprávní, a to i v rámci zlepšování možností vyšetřování takových činů. Opět je důležité zdůraznit spolupráci s mezinárodními organizacemi a občanskou společností a dodržování transparentnosti při prosazování opatření v boji proti terorismu. Některá opatření přijatá v rámci boje proti terorismu a extremismu mohou vést k omezení občanských svobod a porušování práv jednotlivců, jako je právo na soukromí či svobody projevu. Jde např. o opatření v podobě rozšířeného sledování komunikace, masového sběru dat či neomezenosti pravomocí bezpečnostních orgánů. Je proto nutné sledovat zákonnost a přiměřenost při schvalování takových norem.

Na závěr bych se chtěla zmínit o základním pilíři právního státu a stěžejním nástrojem ochrany lidských práv a spravedlnosti v každé demokratické společnosti, kterou je bezpochyby nezávislost soudnictví. Zajištění nezávislosti soudnictví ve všech členských státech je klíčové pro zachování důvěry ve spravedlnost a dodržování lidských práv v celé EU, a proto musí EU podnikat vhodné kroky k upevňování takového závazku vůči vlastním občanům.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo poskytnutí uceleného pohledu na problematiku lidských práv v rámci Evropské unie a založit důkladnější porozumění danému tématu. Je důležité si uvědomit, že ochrana lidských práv není pouze morální imperativ, ale bezpochyby jde o základní pilíř stability, demokracie a prosperity v Evropské unii.

Abych stručně shrnula nejvýznamnější body dané práce, ráda bych zprvu zmínila, že Evropská unie, organizace vzniklá v 50. letech 20. století, se původně zaměřovala na otázky týkající se hospodářské integrace, a problematiku lidských práv přenechávala jiné mezinárodní organizaci, kterou byla Rada Evropy s dokumentem zvaným Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Lidskoprávní zmínku ohledně zákazu diskriminace a zásady rovnosti odměňování za práci již obsahovala jedna ze Zřizovacích smluv, a to konkrétně Římská smlouva. Nicméně otázka začlenění ochrany lidských práv do právního rámce Evropské unie začala rezonovat v 70. letech, a první pasáž věnována lidským právům se v primárním právu objevila v preambuli Jednotného evropského aktu.

Formální uznání ochrany lidských práv jako nedílné součásti evropského právního řádu zakotvila Maastrichtská smlouva, která pojem lidských práv začlenila do terminologie užívané v závazných dokumentech a současně představila institut evropského občanství, který výrazně posílil práva jednotlivců členských států. V práci se také konkrétně zabývám dalšími změnami, které přinesly navazující smlouvy, a to Amsterodamská smlouva, Smlouva z Nice a Lisabonská smlouva.

V roce 2000 v Nice byl představen samostatný katalog lidských práv, který uceleně kategorizoval práva jednotlivce na úrovni Evropské unie a přinesl i nová práva, která do té doby nebyla deklarována v žádných právních dokumentech Evropské unie. Je nutné zdůraznit, že se jednalo pouze o politickou deklaraci, která neposkytovala právní závaznost. Nicméně její přijetí představuje důležitý milník v procesu zajištění respektování a dodržování lidských práv v Evropské unii a se vstupem Lisabonské smlouvy v platnost získala stejnou právní sílu jako smlouvy, což znamená, že se stala součástí primárního práva Evropské unie, a

tím nabyla právní závaznost vůči všem institucím, orgánům a členským státům Evropské unie.

V práci použitá metoda analýzy systému ochrany lidských práv v oblasti primárního práva poskytuje uspořádaný vhled na postupně zvyšující se posilování ochrany těchto práv v rámci evropského právního prostředí od úplného počátku po současnost.

V práci neopomínám ani přístup Soudního dvora EU, který díky své judikatuře významně přispěl k vytvoření ustálené koncepce věnující se lidským právům a současně jsem se zabývala otázkou ochrany lidských práv v rámci vnitrostátní úpravy, kde jsem analyzovala samostatnost evropského práva a vymezila postavení právního řádu České republiky vůči evropskému právu.

Lze konstatovat, že evropský rámec pro ochranu lidských práv je dynamický a neustále se vyvíjí, ať už jde o nové právní nástroje či soudní praxi. Jednotlivé státy a nepochybně i Evropská unie v současnosti čelí právním výzvám v nejrůznějších oblastech, které přináší nezastavitelný lidský a technologický pokrok.

EU má tendenci reagovat na výzvy prostřednictvím legislativních opatření a strategických iniciativ, které mají za cíl posílit a chránit lidská práva ve všech oblastech života. Je pravděpodobné, že budou přijaty nové směrnice a nařízení, které budou reflektovat aktuální výzvy a zajišťovat soulad s mezinárodními lidskoprávními standardy.

Seznam použité literatury

BARTOŇ, Michal; KRATOCHVÍL, Jan; KOPA, Martin; TOMOSZEK, Maxim; JIRÁSEK, Jiří et al., 2016. *Základní práva*. Vyd. 2. dopl. Student (Leges). Praha: Leges. ISBN 978-80-7502-128-1.

BLAHOŽ, Josef; BALAŠ, Vladimír; KLÍMA, Karel; TOMOSZEK, Maxim; JIRÁSEK, Jiří et al., 2015. *Srovnávací ústavní právo*. 5., přeprac. a dopl. vyd. Student (Leges). Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-687-7.

BLAHOŽ, Josef. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. Praha: ASPI, 2005. ISBN 8073570734.

DUFEK, Pavel a SMEKAL, Hubert. *Lidská práva v mezinárodní politice*. Lidská práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-720-1.

FEDERICO, Giacomo Di (ed.). *The EU Charter of Fundamental Rights: from declaration to binding instrument. Ius Gentium : comparative perspectives on law and justice, Vol. 8*. Dordrecht: Springer, [2011]. ISBN 978-94-007-0155-7.

FILIP, Jan, 2001. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2. dopl. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-2592-1.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 8. aktualizované vydání. Právnické učebnice. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-838-9.

GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. Praha: IFEC, 2001. ISBN 808641213X.

HAMULÁK, Ondrej. *Právo Evropské unie v judikatuře Ústavního soudu České republiky: reflexe členství a otázek evropského práva v ústavní judikatuře*. Teoretik. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-43-1.

HUSSEINI, Faisal; BARTOŇ, Michal; KOKEŠ, Marian a KOPA, Martin. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-812-2.

KMEC, Jiří; KOSAŘ, David; KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3.

PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva prizmatem Lisabonské smlouvy*. 2., dopl. vyd. Vysokoškolská učebnice. Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-813-0.

STEHLÍK, Václav; HAMULÁK, Ondrej a PETR, Michal. *Právo Evropské unie: ústavní základy a vnitřní trh*. Student. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-277-6.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-710-2.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda a MATOCHOVÁ, Soňa. *Evropské a české právo, jejich vzájemný poměr v judikatuře Ústavního soudu ČR*. Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-809-3.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv: (Charta a další instrumenty ochrany lidských práv v EU)*. Praha: Linde, 2001. ISBN 8072012789.

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3., dopl. vyd. Beckova skripta. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-318-9.

TICHÝ, Luboš, 2006. *Evropské právo*. 3. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck. ISBN 80-717-9430-9.

TICHÝ, Luboš. *Evropské právo*. 5., přeprac. vyd. Academia iuris. V Praze: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-546-6.

TÝČ, Vladimír. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 5. aktualiz. vyd. Praha: Linde, Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví, 2006. ISBN 8072016318.

TOMÁŠEK, Michal; TÝČ, Vladimír a MALENOVSKÝ, Jiří. *Právo Evropské unie*. Student. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-53-3.

Seznam použitých předpisů

Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992, ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb., 319/2009 Sb., 71/2012 Sb. a 98/2013 Sb.

Usnesení č. 2/1993 Sb. Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky.

Sdělení č. 123/1995 Sb. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přístupu České republiky ke Statutu Rady Evropy.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Single European Act, Official Journal of the European Communities, no L 169/1. Jednotný evropský akt, no L 169/1.

Treaty on European Union, C 191, 29/07/1992 P.
Smlouva o Evropské unii, C 191, 29/07/1992 P.

Treaty on European union and The treaty of the functioning of the European union, 2012/C 326/01).
Smlouva o fungování Evropské unie, 2012/C 326/01.

Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2012/C 326/02.
Listina základních práv Evropské unie, 2012/C 326/02.

Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts – Contents. Official Journal C 340, 10/11/1997 P. 0001 – 0144.

Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a některé související akty, C 340, 10/11/1997 P. 0001 – 0144

Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, 2007/C 306/01.

Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, 2007/C 306/01.

Rámcové Rozhodnutí Rady ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/784 ze dne 29. dubna 2021 o potírání šíření teroristického obsahu online.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES.

Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 3. května 2006, sp. zn. Pl. ÚS 66/04 (č. 434/2006 Sb.).

Nález Ústavního soudu ze dne 8. března 2006, sp. zn. Pl. ÚS 50/04 (č. 154/2006 Sb.).

Nález Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2008, sp. zn. Pl. ÚS 19/08 (č. 446/2008 Sb.)

Rozsudek SD EU ze dne 10. dubna 1984, Sabine von Colson a Elisabeth Kamann proti Land Nordrhein-Westfalen. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce: Arbeitsgericht Hamm - Německo. Rovné zacházení pro muže a ženy - Přístup k zaměstnání, Věc 14/83, ECLI identifier: ECLI:EU:C:1984:153.

Rozsudek SD EU ze dne 5. února 1963, N. V. Algemene Transport-en Expeditie Onderneming Van Gend en Loos v. Netherlands Fiscal Administration, č. 26/62, ECLI:EU:C:1963:1.

Rozsudek SD EU ze dne 15. července 1964, Flaminio Costa proti E.N.E.L., č. 6/64, ECLI:EU:C:1964:66.

Rozsudek SD EU ze dne 18. července 2013, Evropská komise a další proti Yassinu Abdullahu Kadi, spojené věci C-584/10 P, C-593/10 P a C-595/10 P, ECLI:EU:C:2013:518.

Rozsudek SD EU ze dne 6. března 2014, Cruciano Siragusa v. Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo, C-206/13, ECLI:EU:C:2014:126.

Rozsudek SD EU ze dne 20. dubna 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, C 114/08, ECLI:EU:C:2013:280.

Rozsudek SD EU ze dne 11. prosince 2007, Skoma-Lux sro proti Celní ředitelství Olomouc, č. C-161/06, ECLI:EU:C:2007:773.

Rozsudek SD EU ze dne 10. října 1973, Fratelli Variola S.p.A. proti Amministrazione italiana delle Finanze, č. 34-73, ECLI:EU:C:1973:101.

Rozsudek SD EU ze dne 12. listopadu 1969, Erich Stauder proti Stadt Ulm – Sozialamt, č. 29/69, ECLI:EU:C:1969:57.

Rozsudek SD EU ze dne 17. prosince 1970, Internationale Handelsgesellschaft mbH proti Einfuhr - und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, č. 11-70, ECLI:EU:C:1970:114.

Posudek SD EU ze dne 28. března 1996, č. 2/94.

Posudek SD EU ze dne 18. prosince 2014, č. 2/13

Seznam ostatních zdrojů

ČERNÁ, Dagmar. Standard lidských práv v Evropě: srovnání Evropské úmluvy a Charty základních práv Evropské unie. Právník. 2008, roč. 147, č. 4. ISSN 0324-7007.

MARZOCCHI, Ottavio, 2023. Fakta a čísla o Evropské unii Evropský parlament. Ochrana hodnot podle článku 2 Smlouvy o EU [online]. Dostupné také z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/146/ochrana-hodnot-podle-clanku-2-smlouvy-o-eu>.

Seznam použitých zkratek

EU – Evropská unie

ES – Evropské společenství

EÚLP – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

LZPEU – Listina základních práv Evropské unie

LZPS – Listina základních práv a svobod

SD EU/ESD – Soudní dvůr Evropské unie

ESUO – Evropské společenství uhlí a oceli

EHS – Evropské hospodářské společenství

EUROATOM – Evropské společenství pro atomovou energii

SFEU – Smlouva o fungování Evropské unie

SEU – Smlouva o Evropské unii

ÚS ČR – Ústavní soud České republiky

ČR – Česká republika

LGBT – Lesbian, gay, bisexual, transgender (lesby, gayové, bisexuálové a transgender osoby)